

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Angažmá Spojených států v mexické drogové válce v letech
1971-2015 pohledem kritických bezpečnostních studií**

Bc. Sebastian Hlůže

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Angažmá Spojených států v mexické drogové válce v letech
1971-2015 pohledem kritických bezpečnostních studií**

Bc. Sebastian Hlůže

Vedoucí práce:

Mgr. Ľubomír Lupták, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

Poděkování:

Rád bych zde poděkoval Mgr. Ľubomíru Luptákovi, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky a pomoc při zpracování této práce.

Seznam zkratek

ATF	Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives Úřad pro alkohol, tabák, zbraně a výbušniny
BNDD	Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs Úřad pro narkotika a nebezpečné drogy
BOP	Federal Bureau of Prisons Federální úřad pro vězeňství
CIA	Central Intelligence Agency Ústřední zpravodajská služba
DEA	Drug Enforcement Administration Národní úřad pro kontrolu obchodu s drogami
DHS	Department of Homeland Security Ministerstvo vnitřní bezpečnosti
DoD	Department of Defense Ministerstvo obrany
FBI	Federal Bureau of Investigation Federální úřad pro vyšetřování
INS	Immigration and Naturalisation Service Imigrační a naturalizační úřad
IRS	Internal Revenue Service Daňový úřad

NORAD	North American Aerospace Defense Command Severoamerické velitelství protivzdušné obrany
USMS	United States Marshals Service
USSOUTHCOM	United States Southern Command Jižní velitelství

Obsah

1 Úvod	9
2 Kritická bezpečnostní studia	12
2.1 Základní historické a teoretické ukotvení.....	12
2.2 Velšská škola	13
2.2.1 Imanentní kritika.....	15
2.2.2 Emancipace	16
2.2.3 Harm reduction jako humanitární přístup k drogové problematice	19
2.3 Mezinárodní politická sociologie, P. Bourdieu a výzkum pole (ne)bezpečnostních profesionálů D. Biga.....	22
2.3.1 Mezinárodní politická sociologie.....	22
2.3.2 Sociální pole, habitus, doxa	23
2.3.3 D. Bigo a pole bezpečnostních profesionálů a manažerů nejistoty.....	25
2.4 Konceptualizace teoretických východisek.....	27
3 Historická geneze politicko-společenského přístupu Spojených států vůči drogové problematice	29
3.1 Změna vnímání psychoaktivních látek na přelomu 19. a 20. století	29
3.2 Formování prohibičního režimu uvnitř i vně Spojených států	31
3.3 R. Nixon a počátek „války proti drogám“	33
3.4 Relativní uvolnění postoje za vlády G. Forda a J.Cartera	34
3.5 R. Reagan a vystupňování války proti drogám v 80. letech.....	34
4 Analýza angažmá Spojených států v mexické drogové válce v letech 1971– 2015	39
4.1 Rozvoj obchodu s drogami v Mexiku na počátku 70. let.....	39
5 První projevy války proti drogám Spojených států v Mexiku za vlády R. Nixona	40
5.1 Operace Intercept.....	40
5.2 Operace Kondor.....	42

5.3 Politická situace a vývoj organizací obchodujících s drogami v Mexiku v 80. a 90. letech.....	44
5.4 Vliv Reaganovy eskalace na Mexiko	48
5.5 PAN a změna mexické politicko-bezpečnostní reality po roce 2000.....	49
5.6 Felipe Calderon a deteriorace bezpečnostní situace v letech 2006-2012.....	51
5.7 George Bush a změna diskurzu po 11. září	53
5.8 Iniciativa Mérida.....	55
5.9 B. Obama, přehodnocení iniciativy Mérida a změna přístupu k drogové problematice?.....	57
5.10 Role byrokracie a vládních agentur ve válce proti drogám.....	61
5.10.1 Vývoj a rozsah proti-drogové byrokracie	62
6 Alternativní možnosti přístupu k drogové problematice a konec války proti drogám?.....	63
6.1 Století neúspěšného boje proti užívání psychoaktivních látek	63
6.2 Harm reduction jako alternativa	65
7 Závěr.....	69
8 Seznam zdrojů a literatury.....	72
9 Resumé	81

1 Úvod

Mexiko je díky souhře několika faktorů historicky jedním z nejvýznamnějších států obchodu a produkce psychotropních látek směřujících do Spojených států amerických (dále jen Spojené státy). Vzhledem k tomu se tato země stala i jedním z hlavních států, ve kterých se Spojené státy snaží s drogami spojené aktivity potlačit v rámci své dlouhodobé protidrogové strategie, tzv. války proti drogám. Pokračující boj proti drogovému byznysu a politicko-ekonomicky mocným kriminálním organizacím, které mu vládou, má kromě řady negativních důsledků politického, společenského či ekonomického rázu také velmi negativní dopad na mexické obyvatelstvo, kdy zejména v souvislosti s podstatným zmohutněním a militarizací konfliktu za vlády mexického prezidenta Felipe Calderona (2006–2012) výrazně vzrostl počet civilních obětí.

Počátky prohibičních aktivit Spojených států, jež se vážou k psychotropním látkám, lze sledovat již na přelomu 19. a 20. století; k eskalaci těchto snah nicméně došlo počátkem sedmdesátých let za vlády amerického prezidenta R. Nixona, kdy lze pozorovat i zvýšené zapojení Spojených států ve – z hlediska drogového obchodu – stále důležitějším Mexiku. Spodní hranici časového rámce této práce tak budou představovat právě sedmdesátá léta, konkrétně rok 1971, jež lze symbolicky označit za počátek americké války proti drogám, kvůli jejímu neoficiálnímu vyhlášení prezidentem Nixonem. Shora práci ohraničuje rok 2015, a to především z důvodu (co možná největší) aktuálnosti, komplexnosti a relevance analýzy; a dalších implikací, jež z této analýzy vycházejí. Z důvodu uvedení širšího kontextu války proti drogám, a tak i lepší možnosti pochopení situace v Mexiku (včetně zapojení Spojených států), nicméně budou v práci zmíněny i události a skutečnosti nacházející se mimo tento časový rámec. Důraz však bude kladen zejména na vymezené časové období (1971–2015), ve kterém budou analyzovány z pohledu autora této práce nejvíce podstatné aktivity jednotlivých administrativ Spojených států vztahujících se k mexickému obchodu s drogami.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí; první, teoretická část práce, se zabývá představením základních východisek kritických přístupů výzkumu bezpečnosti a bližším představením tzv. Velšské či Aberystwythské školy kritických bezpečnostních studií neboli bezpečnosti jako emancipace, a následně sociologického přístupu k bezpečnosti, tzv.

mezinárodní politické sociologie (MPS), který zkoumá bezpečnost zejména prostřednictvím výzkumu bezpečnostních praktik a praxe vykonávání (ne)bezpečnosti. První ze jmenovaných přístupů (Aberystwythská škola) je v práci představen zejména prostřednictvím pro tento přístup konstitutivních pojmů imanentní kritiky a emancipace. Kapitola o MPS se poté kromě jiného blíže zabývá konceptem sociálního pole Pierra Bourdieu, kterého využívají někteří autoři MPS, a který je zároveň přínosný i pro tuto práci. V závěru této části práce je uvedena konceptualizace teoretických a dalších poznatků zmíněných teoretických přístupů.

Druhá část práce se zaměřuje na vlastní analýzu zapojení Spojených států ve zvoleném období a širší kontext angažmá Spojených států a obchodu s drogami na území Mexika. Jako první zde (z důvodu lepší kontextualizace a pochopení tématu) bude představena historická geneze postoje Spojených států ohledně drogové problematiky a vzniku války proti drogám. Další kapitoly se věnují již vybraným aktivitám Spojených států a projevům války proti drogám v Mexiku (proti-drogové programy Spojených států, činnost federálních agentur), ale i politicko-bezpečnostnímu vývoji v rámci Mexika ve sledovaném období (politická situace, vývoj obchodu s drogami a do něj zapojených aktérů, deteriorace bezpečnosti a státní moci v zemi, humanitární důsledky války proti drogám). Závěrečná část práce se poté věnuje zhodnocení důsledků války proti drogám v kontextu Mexika a zvažování alternativních možností řešení drogové problematiky v Mexiku, při čemž zvláštní pozornost je zde věnována možností využití přístupu *harm reduction*, jako převládajícího alternativního (nerestriktivního) přístupu otázky drogové problematiky, který se na místo restrikcí snaží o minimalizaci rizik a negativních vlivů spojených s drogami.

Cílem práce je pohledem kritických bezpečnostních studií analyzovat vybrané aspekty zapojení vládních agentur a administrativ Spojených států do boje proti obchodu s drogami na území Mexika v rámci stanoveného časového období (1971–2015). Práce si klade za úkol zodpovědět na tyto výzkumné otázky: „*Jakým způsobem se Spojené státy (přímo, či nepřímo) zapojily do boje proti obchodu s drogami v Mexiku ve sledovaném období?*“; „*Jací jsou hlavní vládní aktéři Spojených států, kteří se ve sledovaném období zapojili do boje proti obchodu s drogami v Mexiku, a jakým způsobem se tyto aktéři zapojili do války proti drogám v oblasti Mexika?*“; „*Jaký vliv měly zkoumané projevy zapojení*

Spojených států do boje proti obchodu s drogami v rámci sledovaného časového období na vývoj politicko-bezpečnostní situace v Mexiku a na mexické obyvatelstvo? “; a „Jaké jsou z pohledu kritických bezpečnostních studií další možnosti vývoje otázky drogové problematiky v Mexiku?“

Metodologicky bude práce vycházet z kvalitativní analýzy vládních administrativních a dalších dokumentů a informací relevantních v otázce drogové problematiky a postupu Spojených států v této oblasti (dokumenty o vládních programech, ale i jednotlivých misích a činnosti vládních proti-drogových a dalších agentur), sekundární literatury a vybraných internetových zdrojů.

2 Kritická bezpečnostní studia

2.1 Základní historické a teoretické ukotvení

Poměrně široký soubor myšlenkových směrů, který se řadí do kategorie kritických bezpečnostních studií, lze charakterizovat jeho vymezením vůči „tradičním“ přístupům výzkumu bezpečnosti. Za „tradiční“ přístupy je ze strany kritických bezpečnostních teoretiků bezpečnosti považována zejména realistická tradice výzkumu bezpečnosti, ale i liberální a některé další přístupy (do značné míry do této kategorie lze dle Peoples a Vaughan-Williamse [2010: 6] řadit i sociální konstruktivismus), které vnímají bezpečnost převážně z vojenskostrategického hlediska (zaměření na studium války), ve své analýze se výhradně zaměřují na úroveň státu (státocentrismus-statismus) a v širší teoretické rovině vycházejí z pozitivismu (Peoples-Vaughan-Williams 2010: 4). Kritické bezpečnostní přístupy, kam lze řadit například přístupy postkoloniální, feministické a genderové či poststrukturalistické, ale i mnoho dalších (shrnutí jednotlivých přístupů lze najít například v Peoples-Vaughan-Williams 2010 či Shepherd ed. 2013) dle Dunneho a Wheelera (2011: 13) naopak nahlíží státy jako potenciální zdroj exkluzivního politického násilí a v rámci teoretizování bezpečnosti se zaměřují na lidské jedince, potažmo lidstvo jako celek.

Počátky formování kritických bezpečnostních studií, tak jak jsou definovány výše, lze sledovat od konce 80. let, spolu s postupným vyčerpáním bipolárního konfliktu. Utváření přístupu nicméně bylo, jak uvádí Bilgin (2008: 89) ovlivněno celým spektrem aktérů, myšlenek a témat staršího data, mezi které je dle Bilgin možné řadit například tzv. školu třetího světa (v rámci mezinárodních vztahů), feminismus, tzv. školu alternativní obrany („Alternative Defence‘ school“) a mnoho dalších (Bilgin 2008: 89–90). Jako určitý zlom v rámci rozvoje kritických koncepcí bezpečnosti je nicméně možné vnímat události 11. září, následující „válku proti teroru“ a s ní související řadu nově vzniklých „bezpečnostních“ opatření, které z pohledu kritické linie představovaly opětovnou a nebyvale intenzivní aplikaci východisek tradičních přístupů a zdůraznily tak nedostatečnou teoretickou kapacitu těchto přístupů pro řešení některých aktuálních bezpečnostních témat, což následně zesílilo volání po odlišné konceptualizaci bezpečnosti (Booth 2007: 96; Bilgin 2008: 89–90).

Kritická povaha těchto proudů vychází z klasifikace teorií R. W. Coxe, který rozděluje teorie na tzv. *problem-solving* a kritické teorie, čímž navazuje na myšlenky M. Horkheimera a A. Gramsciho. Z pohledu Coxe, dle něhož je „teorie vždy pro někoho a pro nějaký účel“ (Cox 1986: 207, cit. dle Shepherd 2013: 4), je mezi těmito dvěma kategoriemi zásadní rozdíl. Kritické teorie dané společensko-mocenské uspořádání zpochybňují, zatímco *problem-solving* teorie slouží především k zajištění jeho správné funkce (Bilgin 2008: 92). Více obecně lze tak kritické teorie označit jako postpozitivistické¹, tedy přesvědčené o normativní (nikoliv hodnotově neutrální) povaze teorií a jejich „inherentním“ politickém přesahu (Browning-Macdonald 2011: 238). V souladu s tímto rozdělením se kritická bezpečnostní studia dle Bootha „vyhýbají řešení problémů v rámci statu quo a na místo toho se snaží přispět k řešení problému statu quo“ (Booth 2005: 10).

Kritické teorie v Coxově pojetí se nicméně, jak uvádí Bilgin (2008: 92), neomezují na „pouhou“ kritiku absentující jakýkoliv potenciál pro řešení, ale zároveň kladou důraz na pochopení historických souvislostí a změnu (viz kap. 2.2). Dle Bootha tak širší teoretizování bezpečnosti „poskytuje určitou naději, že bezpečnost bude konceptualizována jako výzva inovativní politické teorii spíše než jako řešení problémů zasvěcených, a jako filosofie-v-akci spíše než strategie a instrumentální technika.“ (Booth 2007: 97).

2.2 Velšská škola

Za jednu z klíčových tradicí kritických bezpečnostních studií je považována tzv. Velšská nebo Aberystwythská škola. Tento teoretický proud, též nazývaný jako kritická bezpečnostní studia (*Critical Security Studies*, CSS), se od ostatních linií Kritických bezpečnostních studií odlišuje tím, že intelektuálně široce čerpá z tzv. kritické teorie Frankfurtské školy a explicitně spojuje bezpečnost s emancipací. Hlavními představiteli „bezpečnosti jako emancipace“ jsou Ken Booth a Richard Wyn Jones, kteří od počátku 90. let začali kritická bezpečnostní studia více způsoby rozvíjet (např. publikováním na téma bezpečnosti jako emancipace či etablováním studia CSS na jejich domovské Aberystwythské univerzitě) (Bilgin 2008: 92).²

¹ Shepherd (2013: 4) navrhuje jako vhodnější označení pozice těchto přístupů termínem „antipozitivismus“.

² Toto pojmenování přístupu „Velšské školy“ upřednostňuje například Basu a Nunes (2013).

Bezpečnost je z pohledu velšské školy, ale i dalších proudů kritických bezpečnostních studií dle Bootha (2005: 13) vnímána jako „derivativní koncept“. Biologické prvky bezpečnosti (např. pitná voda, potrava, přístřeší apod.) jsou tak dle Bootha obecně platné pro všechny, nicméně politické, ekonomické, či sociální prvky bezpečnosti vycházející z lidské činnosti jsou odvozeny od konkrétních politických teorií, sociálního kontextu a partikulárních zájmů vybraných společenských skupin (ibid.; Booth 2007: 150). Vnímání bezpečnosti je tak dle Nunesse považováno za „společenský produkt a proces“, který „[...] reflektuje existující příležitosti a omezení, vyplývá z mocenských bojů a je orientovan[é] na politické cíle“ (Nunes 2012: 351). Například studenoválečná bezpečnostní studia hlavního proudu tak dle Bootha byla „odvozena od kombinace anglo-amerického, statického, militarizovaného, top-down, metodologicky-pozitivistického, a filozoficky realistického myšlení“, jež bylo ovlivněno kontextem meziválečného období, druhé světové války a studené války (Booth 2005: 13).³

Rekonceptualizace bezpečnosti ze strany kritických bezpečnostních studií (obecně) poté dle Bootha probíhá ve dvou základních „směrech“. Jedná se o tzv. „prohloubení“ (*deepening*) a „rozšíření“ (*broadening*) bezpečnostní agendy, Wyn Jones poté v tomto ohledu zmiňuje „prodloužení“ (*extending*) a „zaměření“ (*focusing*), které je (na rozdíl od prvních tří pohybů) specifické pro přístup bezpečnosti jako emancipace (Peoples-Vaughan-Williams 2010: 23).

„Prohloubení“ souvisí s výše vysvětlenou derivativní povahou bezpečnosti a znamená snahu o vnímání bezpečnosti jako otázky politické teorie či filozofie (Booth 2007: 155) v protikladu vůči instrumentálně-praktickému vnímání bezpečnosti ze strany *problem-solving* teorií, jehož podoba byla již naznačena výše (bezpečnost je pouze odnoží konkrétní politické teorie). „Rozšíření“ znamená zahrnutí většího počtu oblastí do pole zájmu bezpečnostního výzkumu, nemusí se tak jednat pouze o otázky vojenské, ale i sociální či environmentální (Booth 2005: 15, Peoples-Vaughan-Williams 2010: 4). Kromě

³ Kritická bezpečnostní studia jsou dle Bootha v protikladu vůči takto koncipované bezpečnosti „přehodnocení[m] bezpečnosti směrem odspoda“ (Booth 2005: 13) a nesnaží se tedy „[...] prosazovat bezpečnost vůči ostatním“, nýbrž „přístup, jenž vnímá bezpečnost jako instrumentální hodnotu zabývající se prosazováním bezpečnosti recipročně, [...] jako součást vynalezení inkluzivnější lidskosti“ (Booth 2007: 2).

války tak bezpečnostní hrozby mohou zahrnovat například „chudobu, hladomor, politický útlak a degradaci životního prostředí“ (Peoples-Vaughan-Williams 2010: 23; pro obsáhlejší debatu Wyn Jones [1999: 104–112]).

„Prodloužení“ poté znamená zahrnutí širšího spektra referentů oproti tradičnímu zaměření na stát jako hlavní referenční objekt studia bezpečnosti. Z pohledu velšské školy dle Wyna Jonese (1999: 116) mohou být referenčními objekty například národní identita, občanská společnost nebo „lokální komunitní identity“. Výběr referenčních objektů je do značné míry závislý na konkrétním případě dané kriticky bezpečnostní analýzy, primární pozornost by však z pohledu velšské školy měla být soustředěna na lidské jedince, a tedy „skutečné lidi na skutečných místech“ (Booth 1995: 123, cit dle Wyn Jones 1999: 117). Především by se poté mělo jednat o ty, kteří jsou určitým způsobem znevýhodněni, a tedy „neslyšitelní, nezastoupení, [a] bezmocní“ (Wyn Jones 1999: 159). „Zaměření“ poté odkazuje na explicitní důraz na emancipaci ze strany velšské školy (Wyn Jones 1999: 166).

V jádru přístupu Aberystwythské školy stojí koncept emancipace a imanentní kritiky (viz kap. 2.1 a 2.2). Díky tomu, že toto pojetí bezpečnosti spojuje prvky utopie se zcela praktickými prostředky, nazýval Booth tento přístup „utopickým realismem“; což nicméně později (Booth 2007) změnil na „emancipatorní realismus“, kvůli negativním konotacím spojeným s pojmem utopie.

2.2.1 Imanentní kritika

Imanentní kritika je základním normativně-metodologickým nástrojem přístupu bezpečnosti jako emancipace, jehož historie sahá až k Hegelovi a Marxovi; později s ním pracovali autoři Frankfurtské školy. Dle Stamnes (2004: 164) imanentní kritika cílí na rozpoznání rozdílů mezi teoretickou a skutečnou podobou určitého subjektu či objektu. Prostřednictvím zaměření na rozdíl mezi „převládajícími hodnotami, přesvědčením a normami a realitou nadvlády, exploatace a podřízení“ (Gotham 2007: 85) poté otevírá prostor pro realizaci emancipatorních změn. Hledá tak „... imanentní pravdu, která sjednocuje to, co je, s určitými možnostmi pro to, co by mohlo být“ (Antonio 1981: 338). Tato kritika není založena na vnějších východiscích, ale zaměřuje se na kritiku již existujícího za současného zohlednění historického vývoje (ibid.); a tedy (stejně jako v případě emancipace v pojetí velšské školy), jak uvádí Gotham (2007: 86), neusiluje

o vybudování utopie. Emancipatorní možnosti mohou dle Nunese představovat „myšlenky a aktéři“, kteří „v daných kontextech mají potenciál přispět ke změně“ (Nunes 2012: 352). Díky rozporování současného stavu a zároveň kladení důrazu na emancipaci, jak uvádí například Stamnes (2004: 164), obsahuje imanentní kritika prvky dekonstrukce i rekonstrukce.

V případě kritické teorie se dle Antonia (1981: 338) imanentní kritika nezaměřuje (ve shodě s Marxem) pouze na sféru politické ekonomie a náboženství, ale kritice podrobuje i „moderní epistemologii“ a „instrumentálně-racionální vládnutí byrokratické administrace“ (Antonio 1981: 340) a jeho důraz na vědeckost, díky němuž se „všechny přírodní věci stanou shodnými s jevy, které představují po podrobení praktikám našich laboratoří, jejichž problémy nevyjadřují problémy a zájmy společnosti jako takové o nic lépe než jejich aparáty“ (Horkheimer 1974: 49, cit. dle Antonio 1981: 338–339). Hodnotově neutrální instrumentalizované poznání poté, jak uvádí Antonio (1981: 339), podléhá tlaku dominantních politicko-ekonomických sil, což kromě vysoké úrovně byrokratizace znamená především to, že není schopno hodnocení prostředků ani závěrů instrumentálního jednání těchto systémů.

Za velmi obecný příklad imanentní kritiky lze například dle Peoples a Vaughan-Williamse (2010: 24) považovat projekt bezpečnosti jako emancipace ve vztahu k (tradičním) bezpečnostním studiím, kdy se rozporování některých (z pohledu teoretiků velšské školy) nedostatků bezpečnostních studií (přílišný státocentrismus na úkor lidského aspektu), následně stalo základem pro jejich emancipatorní proměnu (větší reflektování lidské bezpečnosti).

2.2.2 Emancipace

Emancipaci lze vnímat jako proces osvobození od určitých forem útlaku (Booth 2007: 110). Moderní pojetí pojmu se dle Bootha začalo formovat v osvícenství, ve kterém se zcela konkrétně jednalo o „osvobození“ od „monarchického despotismu, náboženské netolerance, ignorance a nerovnosti“ (Booth 2007: 110). Později vešel tento pojem do obecného povědomí v souvislosti s emancipačním bojem žen či amerických otroků. Na úrovni teorie se termínem zabýval například K. Marx a posléze autoři spojení s Frankfurtskou školou (Fierke 2007: 187).

Fierke (2007: 187–188) sumarizuje pojetí konceptu emancipace ze strany autorů Frankfurtské školy. Někteří autoři této školy vnímali dle Fierke emancipaci jako vztah člověka a přírody, kdy mělo nejprve dojít k jejímu ovládnutí (a tak i dosažení „lepšího světa“), k čemuž nejprve odkazoval Max Horkheimer, což se posléze změnilo na „usmíření“ člověka s přírodou (Horkheimer a T. Adorno). Horkheimer vnímal emancipaci z marxistického úhlu pohledu a viděl možnost, jak dosáhnout ovládnutí přírody (a tedy emancipace) prostřednictvím využití kapacit proletariátu, které jsou jinak potřebné na udržování chodu kapitalistického systému. Emancipací se poté, jak dále uvádí Fierke, zabýval i Jürgen Habermas, který spatřoval emancipatorní potenciál v lidské řeči; a emancipace v jeho pojetí představovala „osvobození“ komunikace.

Samotná Fierke poté mluví o emancipaci ve vztahu s „militarizovaným systémem a způsobem myšlení, který je založen na nároku ochrany, samotný se však stal zdrojem nebezpečí“ (Fierke 2007: 187). Toto nebezpečí se poté vztahuje nejen na ty přímo zainteresované v rámci konfliktu, ale například i civilní obyvatelstvo, jež je důrazem na militarizaci ohroženo nepřímo. Dle Bootha poté „... *emancipace usiluje o zabezpečení lidí od těch forem útlaku, které jim zabraňují činit to, co by si [tito lidé jinak] svobodně zvolili pro svou činnost, v souladu se svobodou ostatních. Poskytuje tak trojí politický rámec: filozofické ukotvení vědomostí, teorii společenského pokroku a praxi odporování vůči útlaku. [...] je filozofií, teorií a politikou vynalézání lidskosti*“ (Booth 2007: 112; kurzíva v originále).

V tomto ohledu je důležité zmínit, že koncept emancipace čelí kritice, která ho spojuje s metanarativy marxismu či liberalismu a více obecně i osvícenskou vírou v (celkové) zlepšení lidského stavu, ke kterému měla směřovat modernita. Tuto osvícenskou víru v „lepší zítřky“ kritizoval i Adorno a Horkheimer, kteří personifikaci této vize a její pomyslné dotažení k dokonalosti spatřovali v holokaustu a koordinovaném masakru koncentračních táborů druhé světové války (Fierke 187; 188). V širší rovině je tak tato kritika vyjádřením obav, jež obecně představují „pozitivní alternativy založené na hledání všeobecného konsenzu“ (Fierke 2007: 189) potencionálně vyústující ve vznik dalšího „mocenského režimu“ typu marxistického režimu někdejšího východního bloku. Kritika konceptu emancipace také směřuje na jeho etnocentrismus, kdy je koncept vnímán v intencích západního universalismu, tedy mocensko-politického nadřazování (hegemonie)

západu (jeho identity, pojetí civilizace apod.) nad nezápadními oblastmi; západním původem emancipatorních aktérů či západní ideovou převahou v rámci agendy těchto aktérů (Fierke 2007: 189.); případně celkový „idealismus“ přístupu bezpečnosti jako emancipace, jeho spoléhání na „abstraktní morální rámec“ neakcentující současnou bezpečnostní praxi/realitu, vycházení přístupu z „esencializované individuality“ či zmiňování přístupu v souvislosti se „západním vojenským intervencionismem“ (Nunes 2012: 352).

Dle Nunesa (2012: 353) nicméně výše uvedená kritika vychází z chybného předpokladu, že přístup navazuje na osvícenské pojetí emancipace a tedy i základního neporozumění přístupu. Emancipace v pojetí CSS dle Bilgin (2008: 100) není koncipována jako „utopický a/nebo imperialistický projekt“, nýbrž je „založena na myšlenkách a problémech jednotlivců a společenských skupin v různých částech světa“ (ibid.) a tedy, jak uvádí Basu a Nunes, na „... sociálních interakcích ‚reálných lidí na reálných místech‘, a způsobech, kterými mohou (či nemohou) kontrolovat své životy“ (Basu-Nunes 2013: 68).

Booth (1991: 319) poté klade na stejnou úroveň emancipaci a bezpečnost, při čemž bezpečnost pro Bootha (2007: 102) neznamená pouze absenci od hrozeb (tedy *survival*, přežití či přežívání), ale stav, kdy se jedinci mohou určitým způsobem politicky či společensky realizovat a vést alespoň do jisté míry důstojný život (tzv. *survival-plus*, přežití-plus), neboť „[p]okud mezi každodenními potřebami lidí převládají ty, jež souvisejí s jejich potřebou přežít, přicházejí [tito lidé] o možnost rozvinout se ve větší míře jako lidské bytosti“ (Booth 2007: 103).

Emancipaci nelze dle Bootha (1991: 324) považovat za konkrétní idealistický stav (tedy „lepší svět“ jako takový), ale dlouhodobější „proces“, projevující se zejména prostřednictvím zcela konkrétních emancipatorních (dlouhodobých či okamžitých) „reformních kroků“.

Výše zmíněný vztah mezi bezpečností a emancipací, jenž se nachází v jádru celého přístupu CSS, přibližují Basu a Nunes (2011: 68), kteří vysvětlují, že pokud existují pro jedince či jejich skupiny akutní hrozby v různé podobě (např. potravinového nedostatku, epidemií či drogových kartelů), jejich možnost vést „důstojný život“ (tedy cokoliv nad rámec výše zmíněných ohrožení) je kvůli těmto překážkám značně limitovaná.

Prostřednictvím adresování různých „bezprostředních“ forem (ne)bezpečnosti se emancipatorní přístup ke studiu bezpečnosti dle Nunesa snaží „ovlivnit vnímání a činnosti politických aktérů“ za účelem „rekonstrukce bezpečnosti na základě více otevřených, inkluzivních a demokratických linií“. Dle Nunesa tak neusiluje o popření „bezpečnosti jako takové“, ale o zajištění života jednotlivců „méně determinovaného nechtěnými a nadbytečnými omezeními“ (tedy v Boothově pojetí tzv. přežití-plus). Součástí emancipace je tak dle Basu a Nunesa (ibid.) „určení a podpora“ těch, kteří jsou tímto způsobem omezeni ze strany „mocnějších aktérů“.⁴

2.2.3 Harm reduction jako humanitární přístup k drogové problematice

Dle Mezinárodní asociace pro harm reduction (HRI 2010) lze jako harm reduction označit „koncepce, programy a činnosti“, které se v protikladu vůči snaze zabránit užívání psychoaktivních látek jako takových snaží o co největší možné snížení ekonomických, sociálních a zdravotních dopadů (tedy *harm-u*), které vyplývají z jejich užívání. Přístup je založený na skutečnosti, že užívání psychoaktivních látek, i přes veškeré restriktivní či preventivní snahy, stále pokračuje. Uživatelé nedokážou, nebo nechtějí přestat tyto látky užívat. Pokud tedy uživatelé nechtějí podstoupit léčbu, snaží se přístupy harm reduction minimalizovat rizika/újmu, a to jak na straně samotných uživatelů, tak i ostatních (např. v rámci komunit, ve kterých se uživatelé pohybují). Collins et al. (2012: 6) poté spojují harm reduction i se zlepšením kvality života uživatelů či jejich komunit.

Záběr harm reduction je značně široký, přístupy zasahují do sféry veřejného zdravotnictví, prevence, intervence, vzdělávání, obhajoby nebo vzájemné podpory (*peer support*) (ibid.). Za minimální sjednocující prvek harm reduction přístupů lze dle Marlatta a Witkiewitz (2010: 594) označit jejich zaměření na snížení újmy a nepodmiňování těchto „strategií“ abstinencí. Harm reduction přístupy se poté dají uplatnit v souvislosti s užitím všech psychoaktivních látek bez výjimky a jsou využívány i v dalších oblastech, jako jsou například sexuální služby či gamblerství.

⁴ Tématem (ne)bezpečnosti ve vztahu k přístupu Velšské školy se podrobněji zabývá Nunes (2012), který zároveň v této studii ve vztahu k pojetí bezpečnosti jako emancipaci blíže konceptualizuje i téma moci.

Prakticky se dle Inciardi a Harrisona (2000: viii) jedná například o právní obhajobu (*advocacy*) prosazující změny drogových politik (např. dekriminizace, legalizace, snížení výše trestů za zločiny spojené s drogami, případně další změny na drogy zaměřené legislativy), intervence orientované na HIV/AIDS (např. programy zaměřené na výměnu stříkaček či jehel, lékařské doporučení na testování přítomnosti viru nebo zdravotní či psychologickou péči pro jedince postižené virem HIV), širší možnosti drogové léčby (např. heroinové substituční programy, legislativní změny vztahující se k poskytování metadonu, případně nové experimentální možnosti léčby) management kontinuálních uživatelů drog (např. programy zaměřující se na zvýšení bezpečnosti a zodpovědnosti užívání drog) či další „pomocné“ intervence (podpůrné a advokátní skupiny, léčebná centra apod.).

Při konceptualizování přístupu harm reduction a jeho zaměření je však dle autorů (ibid.: viii) nutné si uvědomit, že se nejedná o konkrétní sadu „politik ani programů“, neboť jednotnost přístupu spočívá, jak bylo naznačeno výše, v jeho cílech (snížení zdravotních, společenských či ekonomických dopadů spojených s užíváním psychoaktivních látek), které nutně nevycházejí z předpokladu snížení spotřeby psychoaktivních látek (pokud dojde ke snížení negativních dopadů užití drog, může tomu být právě naopak). V rámci snahy o naplnění svých cílů se tak přístupy harm reduction záměrně vyhýbají „pastem morálních, legálních, a lékařsky-redukcionistických předsudků [...] ostatních přístupů“ (Erickson et al. 1997: 6).

Zároveň harm reduction přístupy kladou důraz na vlastní participaci jednotlivců/komunit na vytváření konkrétních opatření a nejsou tak koncipovány „shora“, ale naopak „odspoda“. Dle Marlatta (1996: 786) je koncipování přístupů „odspoda“ v rámci harm reduction relativně běžné a poukazuje na příklad nizozemského politického hnutí *Junkiebond* reprezentujícího zájmy a podněty samotných uživatelů tvrdých drog, díky jehož aktivitám v roce 1984 v Amsterdamu vznikl historicky první program na výměnu injekčních stříkaček.

V souvislosti s výše zmíněným je tak vhodné podotknout, že konkrétní podoba harm-reduction přístupů je vysoce individuální a využívání stejných přístupů není až tak časté (Marlatt-Witkiewitz 2010: 593). Dle Collins et al. (2012: 8–9) je při vytváření přístupů podstatná například důkladná znalost konkrétní újmy, ale i obecnějšího kontextu (např. specifické kulturní prvky, celková „únosnost“ přístupu, znalost prostředí užití

přístupu) či dalších důsledků (tedy konsektivního harm-u) potencionálně vyplývajících ze zavedení daného přístupu. V ideálním případě by poté přístupy měly být víceúrovňové (úroveň jednotlivce, komunity a společnosti) a probíhat ve více oblastech (např. politika, životní prostředí, grass-roots obhajoba či vzdělávání). Nicméně rozsah přístupů se, jak již bylo zmíněno, odvíjí dle konkrétních případů a výstupů, jež jsou od nich očekávány.

I přesto lze určit rámeček několika základních principů, ze kterých přístupy harm reduction vycházejí. Riley a O'Hare (2000: 6–7) v tomto ohledu zmiňují: 1) pragmatismus – harm reduction přístupy vycházejí z předpokladu, že užívání drog bude pokračovat a je do jisté míry přirozené, neboť přináší uživatelům kladné požitky; z této perspektivy se poté přístup zaměřuje na co největší snížení negativních důsledků spojených s užíváním psychoaktivních látek, 2) humanismus – užívání psychoaktivních látek je nazíráno neutrálně (není „odsuzováno ani podporováno“), za současného důrazu na zachování „důstojnosti a práv“ uživatelů, 3) zaměření na újmy – v jádru přístupu je snížit ekonomické, společenské či zdravotní negativní důsledky užívání drog na individuální, komunitní či společenské úrovni, což není závislé na celkovém množství spotřebovávaných drog – podpora či důraz na snížení užívání drog je odvozen od jejich dopadu na snížení negativních důsledků, které jsou spojené s jejich užíváním, 4) rovnováhu nákladů a přínosů – v rámci zvažování intervencí je určitým způsobem evaluována důležitost konkrétních důsledků užívání ve srovnání s náklady a přínosy intervencí, které jsou s nimi spojené; ve skutečnosti je toto nicméně dle autorů z důvodu mnoha vstupujících proměnných komplikované, a 5) hierarchii cílů – harm reduction programy jsou strukturovány hierarchicky na základě jejich urgency a uskutečnitelnosti.

Vymezení přístupu stejně tak jako jeho název jsou nicméně široce diskutovány a objevuje se tak i řada odlišných konceptualizací, při čemž jedním z důvodů pro odlišné nazývání přístupu je určitá problematičnost a kontroverze spjaté s termínem harm reduction (Marlatt-Witkiewitz 2010: 593).

Právě díky svému širokému zaměření na lidský aspekt, tedy například snahu co nejvíce snížit negativní dopady užívání psychoaktivních látek na lidské jedince a důraz na zapojení samotných jedinců do tvorby jednotlivých opatření, lze poté vnímat harm reduction jako inherentně v souladu s přístupem velšské školy. Neboť, jak již bylo

zmíněno, lidský aspekt je pro velšskou školu rovněž stěžejní, a bezpečnost je z jejího zejména bezpečnosti „reálných lidí na reálných místech“

2.3 Mezinárodní politická sociologie, P. Bourdieu a výzkum pole (ne)bezpečnostních profesionálů D. Biga

2.3.1 Mezinárodní politická sociologie

Mezinárodní politická sociologie (MPS) je přístupem výzkumu mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií, který hojně (byť ne výlučně) čerpá z myšlenkového odkazu francouzských intelektuálů (např. Pierre Bourdieu, Micheala Foucault a Gilles Deleuze), přičemž využívá i poznatků z oblasti sociologie, kriminologie, politické antropologie, filozofie nebo historie; a lze ho tak považovat za relativně výrazně interdisciplinární (Daniel-Rychnovská 2015: 30).

V rámci bezpečnostních studií poté MPS vychází z kriticky-bezpečnostních přístupů velšské, a především kodaňské a pařížské školy, které se snaží sjednocovat a dále rozvíjet. Při studiu bezpečnosti se zaměřuje na výzkum oblasti bezpečnostních (a dalších) profesionálů a praktického vykonávání bezpečnosti. Zkoumá tak, „jak je chápání bezpečnosti vytvářeno praktickým jednáním sítě státních a nestátních aktérů, a nikoliv jak je formována v diskurzu politických elit“ (ibid.: 27).

Jak bylo naznačeno, intersubjektivní „konstrukce“ bezpečnosti z pohledu MPS neprobíhá pouze v diskurzivní rovině (tedy za využití řečových aktů), ale i „nediskurzivně“, prostřednictvím technologií a mnoha dalšími z praxe vycházejícími způsoby (např. prostřednictvím „know-how“ nebo „gest“ [Balzacq-Basaran-Bigo-Guittet-Olsson 2010]). Právě tyto nediskurzivní způsoby následně vedou k vytvoření konkrétního „společenského prostředí“ a zároveň konkrétního vnímání „bezpečnostních hrozeb a (ne)bezpečnosti“ (ibid.: 33; 35).

MPS poté dle Daniela a Rychnovské (2015: 31) vnímá moc, jako například M. Foucault, tak, že není centralizovaná, ale naopak „rozptýlená“ mezi řadu praktik různorodých státních i nestátních, vnitrostátních i mezinárodních aktérů. Výzkum bezpečnostní praxe (tedy praktik) na mikroúrovni poté, jak uvádějí autoři, umožňuje lepší pochopení toho, jak jsou skutečně rozuměny a praktikovány mezinárodně-vztahové a bezpečnostní jevy, a díky tomu (na rozdíl od tradičních mezinárodně-vztahových teorií)

zároveň umožňuje i kritiku této bezpečnostní praxe. Předmětem výzkumu poté nejsou pouze samotné praktiky daných aktérů, ale i jejich příčiny, stejně tak jako prostředí těchto praktik a jejich aktérů. Tyto oblasti jsou následně pro MPS i zdrojem dat, jež jsou ve většině případů kvalitativní povahy.

2.3.2 Sociální pole, habitus, doxa

K lepšímu porozumění bezpečnosti intersubjektivně konstruované na základě určitých *praktik* mohou být užitečné koncepty *pole a habitu* francouzského sociologa Pierra Bourdieu, případně koncept dispozitivu Michela Foucaulta (ibid: 33).

Bourdieu, jak uvádějí Vašát a Růžička (2011: 130), vnímal společnosti na základě jejich „diferencovanosti“. „Moderní“ společnosti byly z jeho pohledu charakteristické vysokou mírou diferenciací na základě tzv. sociálních polí (např. *pole* byrokratické, umělecké, mediální, politické atd.). Společnost jako takovou pak pro Bourdieuho představovala široký sociální prostor tvořený řadou vzájemně se vymezujících pozic, kde mezi jednotlivými aktéry probíhá permanentní souboj o ty pozice, které jsou určitým způsobem „výhodné“. Pole lze vnímat jako „autonomní část“ tohoto „společenského prostoru“, jehož funkce je založena na určitých pravidlech, a zároveň je strukturován na základě způsobu, kterým jsou zde rozdělovány různé druhy kapitálu (viz níže). Jednotliví aktéři spolu v rámci pole (stejně jako v případě společenského prostoru) otevřeně či symbolicky soupeří, a snaží se tak pole buď určitým způsobem „transformovat“, nebo naopak zachovat jeho „stávající strukturu“; a to v závislosti na jejich pozici a množství kapitálu, kterým disponují.

Pouliot a Mérand (2013: 30) definují pole na základě tří hlavních nosných komponent/pilířů – mocenských vztahů, objektů soupeření a inherentních pravidel pole:

1) „Pozice“ v rámci pole nejsou rovné, pole je tak uspořádáno na základě hierarchické vnitřní struktury vládnutí. To, na jaké pozici se daní aktéři v poli nacházejí, ovlivňuje množství kapitálu, kterým disponují. Tento kapitál může být kulturní, symbolické, sociální či ekonomické povahy. O kapitálu je však dle Vašáta a Růžičky (2011: 131) nutné uvažovat vždy s přihlédnutím k historicko-společenskému kontextu (v rámci akademického pole je např. zásadní kapitál „rétorický“ nebo „vzdělanostní“, jindy [v rámci sportovního boxu] se může jednat např. o kapitál „tělesný“ nebo „fyzický“ atd.).

Symbolický kapitál, jak uvádějí Vašát a Růžička (ibid.), představuje uznání ze strany ostatních aktérů a Bourdieu ho klade na stejnou úroveň jako moc; a k jeho zisku směřují veškeré souboje v rámci všech polí.

2) Jednotlivá pole, jak dále uvádí Pouliot a Mérand (ibid.: 30), jsou definována na základě podstaty, která je předmětem sporu mezi jeho účastnicími aktéry, tedy toho, o co se „hraje“ (např. hodnocení v očích ostatních [tedy „prestíž“], „materiální zisk“ nebo budování pověsti). Aktéři v daném poli mají vždy alespoň jeden z těchto společných cílů jejich soupeření.⁵

3) Uvnitř pole poté existuje tzv. doxa, tedy určité předpokládané „znanosti“ (např. normy, shluky myšlenek apod.), jejichž užívání je ustálenou praxí v rámci určitého společenského kontextu. Doxa napomáhá utvrzení daného řádu/statu quo v rámci pole a posiluje dominantní aktéry. V daném prostoru může poté teoreticky existovat nekonečně mnoho polí, a to nezávisle na úrovni analýzy – pole může být národní, regionální, globální, nebo jinak funkčně vymezené (vymezení je závislé vždy na konkrétním případě, a tedy i „sporu“). Dle některých autorů (např. D. Bigo, Y. B. de Neuilly) jsou tak minimálními definičními prvky pole „objektivní, hierarchické, regulované, a strukturované vztahy vztahující se k [určitému] výčtu sázek [tedy předmětům sporu], které se více či méně vztahují k [určitému] souboru hranic“ (Pouliot-Mérand 2013: 35). V rámci pole poté nepůsobí pouze státní, ale i nestátní aktéři; na mezinárodní úrovni je těchto aktérů relativně mnoho a lze je označovat za „globální elitu“, která obsazuje vedoucí pozice např. uvnitř mezinárodního pole financí (ibid.: 37).

Dalším z ústředních Bourdieuho konceptů je *habitus*. Bourdieu *habitus* označuje jako „systém trvalých, přenositelných dispozic, který za [současného] sjednocování minulých zkušeností funguje v každém okamžiku jako matice vjemů, ocenění, a jednání“ (Bourdieu 1977: 82–3, cit. dle Pouliot-Mérand 2013: 29). *Habitus* je tak, jak uvádějí Růžička a Vašát, možné vnímat jako „soubor individuálních a individualizovaných (tedy nikoliv kolektivních!) dispozic, tj. předpokladů k tomu vnímat, myslet a jednat ve světě určitým způsobem“ (Růžička-Vašát 2011: 131). Jednotliví aktéři se stále více ztotožňují se svojí „objektivní pozicí“ v rámci „sociálního prostoru“. Díky tomuto přijetí role za svou

⁵ Pouliot a Mérand zmiňují příklad „politického pole“, ve kterém je společným předmětem sporu aktérů „monopol legitimních nástrojů manipulace sociálního světa“ (Pouliot-Mérand 2013: 30).

vlastní „[k]aždý aktér postupně (a většinou „neuvědomovaně“) přijímá, a osvojuje si způsoby vnímání, myšlení a jednání, které od něj vyžaduje sociální pozice, kterou okupuje“ (ibid.: 131).

Habitus poté, jak uvádějí Vašát a Růžička (2011: 132), vzniká v důsledku působení „vnějších struktur“, nicméně se však podílí i na vytváření těchto struktur (je tak „strukturovaným“ i „strukturujícím“ „principem“). Zároveň je poté habitus „trvalý“ (naučených „dispozic“, tedy osvojeného způsobu „vnímání, myšlení a jednání“ se, jak uvádějí autoři, zbavuje pouze velmi těžko a pojí se tak s jednotlivými aktéry nezávisle na tom, zda se mění jejich pozice v sociálním prostoru) a aktéři si jeho vliv, jak již bylo naznačeno výše, neuvědomují (alespoň ne zcela). Díky tomu poté jednotliví aktéři jednají tak, jak je jim vlastní, bez zjevného vnitřního (za pomoci samotných aktérů) či vnějšího vysvětlení (např. strukturálně). Díky zcela odlišným zkušenostem (akademie/zahraněpolitická praxe) se tak, jak uvádějí Daniel a Rychnovská (2015: 34), bude například velmi lišit pohled vědce a profesionálního diplomata – každý z nich bude chtít dosáhnout cíle vyplývajících z jejich pozic v rámci vlastního pole a přijaté role – habitu.

2.3.3 D. Bigo a pole bezpečnostních profesionálů a manažerů nejistoty

Didier Bigo se dlouhodobě zabývá výzkumem bezpečnosti na základě jejich praktického provádění bezpečnostními experty. Rozdílné skupiny odborníků (např. z oblastí municipální [„městské“] policie, kriminální policie, antiteroristická policie, imigrační kontroly, kontrarozvědky, zřizování pořádku, informačních technologií atd.), spolu dle Biga (2008: 11–12) soupeří v rámci zajišťování bezpečnosti a přiřazují rozdílnou míru důležitosti různým typům hrozeb (například terorismu, válce, organizovanému zločinu či migraci). Nárok na klasifikaci hrozeb (rozřazování a přiřazování důležitosti) tyto skupiny dle autora odůvodňují využíváním exaktních matematických metod (např. statistiky, vytváření biometricko-sociologických profilů chování apod.), čímž limitují bezpečnost na sumu „špionážních technologií, extrakce informací, nátlaku vůči společenským a státním zranitelným místům“ (ibid.), a tak pouhou snahu o „přežití“ různě definovaných hrozeb prostou jakékoliv humanitního či právního rozměru, „sociálních garancí a ochrany jednotlivců“ (ibid.).

Komplexní síť bezpečnostních profesionálů tak vytváří specifické pole (v Bourdieuvském smyslu). Toto „pole profesionálů a manažerů nejistoty“ je myšleným prostorem vzájemného uznání členství na základě užívání stejných exaktních metod (statistika) a praktik, a zároveň soutěžení s těmito jedinci o možnost stanovení a nárokování toho, co představuje „legitimní“ hrozbu a „skutečné“ riziko“, a tak i stejně „legitimní“ příčinu „strachu, neklidu, pochyb a nejistoty“ (ibid.: 12). Díky tomu, že *pole* „překračuje interní a externí, [představuje] nový generativní prostor střetů mezi bezpečnostními profesionály vytvářející společné zájmy, identický program pravdy a nové formy znalostí“ (ibid.: 17).

Efekt vytváření hrozeb navíc umocňuje transnacionální přesah těchto profesních skupin, který vede k rozšíření znalostní základny a „symbolické moci“ těchto organizací, a následně je jimi využíván i pro posílení pozice v rámci jednotlivých národních *polí*. Pokud je tak například dle Biga (ibid.: 13) zpochybněno prohlášení vrcholných politických představitelů týkající se bezpečnosti, ztrácí (právě kvůli síle bezpečnostních organizací) kredibilitu (autor uvádí hypotetický příklad národně bezpečnostního prohlášení prezidenta Spojených států rozporovaného tamními zpravodajskými agenturami).

Přestože má řada bezpečnostních organizací v současnosti mezinárodní přesah, historicky byl jejich výzkum výrazně omezen jejich původní designací (policie a národní soudy spadaly do sféry vnitřní politiky a armáda a diplomacie byly otázkou zahraniční politiky). Z tohoto důvodu tak byla (zcela či částečně) opomíjena činnost agentur, které nespádají zcela ani do jedné z těchto sfér (pohraniční kontrola, vojenská policie, celní správa a další typy organizací, např. jak zmiňuje Bigo, DEA ve Spojených státech), případně zahraniční aktivity tradičně vnitrostátních bezpečnostních agentur (např. zpravodajské agentury) a naopak (vojenská policie). Bigo se právě tuto analytickou „mezeru“ snaží překlenout a výzkumu tak podrobuje i výše zmíněné agentury, kdy zkoumá jejich vzájemné vztahy a vliv jejich umístění v tomto systému (tedy poli) na organizace samotné.

2.4 Konceptualizace teoretických východisek

- Hlavním referenčním objektem této práce jsou v souladu s Boothem lidští jedinci. Pokud lidským jedincům brání ve vedení „důstojného“ života určité, objektivně pozorovatelné překážky, nelze říci, že je zajištěna bezpečnost těchto jedinců; a tito jedinci se tak nacházejí ve stavu (ne)bezpečí.
- Kritická analýza vychází z konceptu imanentní kritiky, která se zaměřuje na rozpoznání diferencí mezi určitými teoretickými východisky či jinými součástmi existujícího („*převládajícími hodnotami, přesvědčením a normami*“) a vlastní realitou/praxí. Identifikováním rozporů mezi těmito dvěma následně vzniká prostor pro emancipatorní změny.
- Emancipace není považována za konkrétní destinaci/stav, ale dlouhodobý proces založený na konkrétních emancipatorních krocích. V protikladu vůči tradičním přístupům k výzkumu bezpečnosti, z nichž nejvýraznější je realismus, necílí kritické přístupy na zajištění národní bezpečnosti, ale zaměřují se na bezpečnost jednotlivců, tedy „skutečných lidí na skutečných místech“; což má původ v jejich hlubší kritické orientaci intelektuálně čerpající z odkazu kritické teorie, ale i kritických koncepcí mezinárodních vztahů a A. Gramsciho, v jejímž jádru není pouze snaha o zajištění správné funkce současného statu-quo, ale i jeho rozporování. Úsilí o zajištění bezpečnosti (emancipace) jedinců vychází z imanentní kritiky, a cílí na odstranění překážek zabraňujících jedincům vést život nad rámec těchto omezení a mít tak možnost se společensky či politicky realizovat.
- Přístup harm reduction vychází ze skutečnosti, že užívání psychoaktivních látek, ale i další aktivity spojené s rizikovým chováním, budou i přes veškeré snahy o jejich prevenci, či restriktce nadále pokračovat. Snaží se tak zabránit negativním dopadům (harm-u) na jedince užívající tyto látky, případně účastnících se dalších rizikových aktivit, ale i komunity ve kterých se tito jedinci pohybují a další členy společnosti. Harm reduction strategie jsou tak ve svém jádru velice humanitární a snaží se bez předsudků k uživatelům dosáhnout zlepšení kvality jejich života (ale i

komunit a společností jako takové), velice pragmatickým způsobem a zaměřením na co nejvíce funkční řešení. Výrazná humanitárnost přístupu a důraz na zlepšení života lidských jedinců je poté v souladu s humanitárním přístupem a důrazem na zajištění lidské bezpečnosti velšské školy.

- Z pohledu mezinárodní politické sociologie nedochází k intersubjektivní konstrukci bezpečnosti pouze prostřednictvím diskurzivních, ale i nediskurzivních praktik řadou bezpečnostních profesionálů.
- Činnost aktérů vyplývá z jejich pozice v rámci určitého sociálního pole. *Pole* jsou specifickými „autonomními“ součástmi sociálního prostoru, který je strukturovaný na základě způsobu, jakým jsou zde přerozdělovány různé druhy kapitálu. Jednotliví aktéři v rámci daného pole neustále soupeří o zisk určitého (např. ekonomického, kulturního, sociálního) kapitálu, který zároveň určuje jejich pozici v daném poli. Pole lze vymezit i na základě „toho, o co se hraje“, tedy určitých společných objektů soupeření. Aktéři v rámci konkrétních polí mají tendenci „vnímat, myslet a jednat“ určitým způsobem, na základě jejich specifického *habitu*, neboť internalizovali určité praktiky vyplývající z jejich „sociálních pozic“. Zároveň poté v rámci konkrétních polí existují i určité předpokládané „znalosti“, tzv. *doxa*, jejichž užití se od aktérů očekává v rámci partikulárních sociálních kontextů.

3 Historická geneze politicko-společenského přístupu Spojených států vůči drogové problematice

3.1 Změna vnímání psychoaktivních látek na přelomu 19. a 20. století

Až do poloviny 19. století bylo užívání psychoaktivních látek, jak uvádějí Duke a Gross (1982: 86), přirozenou součástí společností/kultur po celém světě a sloužilo (společně například s tancem, meditací, hraním her apod.) jako způsob „uvolnění se od stresu“ a „potěšení“. Druhy drog se lišily dle jednotlivých kultur (pro Evropu byl typický alkohol, v Severní Americe bylo mezi původními obyvateli rozšířené užívání peyotlu, v Asii užívání opia atd.). Užívání těchto látek (stejně tak jako další zmíněné formy uvolnění) nebylo, jak uvádějí autoři, nijak zakazováno či penalizováno, a bylo omezováno pouze společensky, tedy prostřednictvím blízkého společenského okolí, a nadměrná spotřeba těchto látek za předpokladu udržení určitého společenského statutu nebyla možná.

První zmínky o závislosti na psychoaktivních látkách (konkrétně na opiu) se dle Dukea a Grosse (1982: 87) objevují od konce 18. století. Tyto zmínky nicméně nejsou nikterak morálně zabarvené. Opium bylo například ve Velké Británii až do 70. let 19. století volně dostupné a jeho užívání bylo, dle autorů, považováno při nejhorším za „zlozvyk“. Současně pak dle autorů docházelo pouze velmi zřídka k úmrtím souvisejícím s předávkováním touto látkou.

S postupující průmyslovou revolucí vzrostl výrazně objem lidí, kteří se stěhovali do měst. Výrazná změna v životě tohoto vysokého počtu lidí, spojená s náročnými podmínkami dle Dukea a Grosse (1982: 88) znamenala, že tito lidé následně vyhledávali „levnou, efektivní, a rychlou úlevu“ (ibid.). V novém prostředí poté přišli, jak uvádějí autoři, lidé stahující se do měst o výše zmíněnou kulturně podmíněnou „společenskou“ formu kontroly užívání psychoaktivních látek. Díky nárůstu mezinárodního obchodu poté došlo i k nárůstu dostupnosti dalších druhů drog; například kokainu, který byl vynalezen v roce 1844.

Přestože ve Spojených státech byla závislost na opiu brána jako cizorodý, nepatřičný prvek (dle autora doslova jako něco „neamerického“, „nezápadního“); byla zde dle Musta (1999: 2) během 19. století spotřeba této látky poměrně vysoká. Obchodování s opiem zde probíhalo volně až do roku 1915, a to za většinově (až na opium určené ke

kouření) nízkého dovozního cla (z dovozu pocházela většina opia, neboť ve Spojených státech se ve velkých kvantitách nepěstovala jeho zdrojová surovina; mák). Morfin, kokain, laudanum a od roku 1898 i heroin byly součástí běžně dostupných léků např. pro léčbu bolesti hlavy apod., předepisovali je lékaři a byly součástí řady komerčních produktů. Kokain byl až do roku 1903 součástí Coca-Coly, ale prodávalo se i kokainové víno, cigarety a další produkty nebo (v roce 1897) sada pro aplikaci morfia včetně ampulek se samotným morfiem. Počátkem 20. století (rok 1900) byly tyto psychoaktivní látky spolu s konopím ve Spojených státech zcela legální; léky obsahující opium poté nemusely být do roku 1906 ani nikterak označené. Opiáty a kokain tak dle Musto (1999: 3) tvořily v 19. století, byť ne otevřeně, běžnou součást amerického života.

Relativně vysoký počet jedinců závislých na užívání opia, jak uvádí (v roce 1900 se mělo jednat přibližně o 250 000 lidí [Musto 1999: 5]), vedl dle Musto (ibid.) k postupnému šíření strachu/paniky ze závislosti a se závislostí spojovanými drogami. Distribuce drog byla v tomto období vnímána jako horší prohřešek než vražda, což vycházelo z převažující logiky, že větším přečinem „zničit něčí osobnost, nežli [...] fyzickou schránku“ (ibid.).

Kvůli vysokému počtu přistěhovalců v amerických velkoměstech začala být negativně definovaná „závislost“ spojována s přistěhovaleckými i vnitrostátními nízkopříjmovými minoritními skupinami, konkrétně s přistěhovalcí čínského původu, Mexičany, černochoy, případně Židy či Iry (alkohol). Tedy těmi, kteří, jak uvádí Eschohotado, „zosobňují ‚nevěřící‘ – pohany, papežence nebo katy Krista – a [...] charakterizuje [je jak] morální, tak ekonomická ‚nedostatečnost‘“ (Eschohotado 2003: 72).

Například právě čínští migranti byli v tomto období ve Spojených státech „aktivně perzekvováni“ (Musto 1999: 3) a právě opium, jehož kouření s nimi bylo asociováno, bylo vnímáno jako „jeden ze způsobů, kterým měli [...] [tito migranti] podkopat americkou společnost“ (ibid.: 5). V roce 1875 tak došlo k zákazu kouření opia v San Franciscu, a následně byla v rozmezí let 1877–1900 zřízeny zákony omezující užívání opia i v dalších jedenácti státech amerického západu (Recio 2002: 23). Černoši užívající kokain poté měli, jak uvádí Musto (1999: 6), kvůli jeho „euforickým a stimulačním účinkům“ (ibid.) přijít o uměle vytvořené společenské, rasově podmíněné zábrany (pod vlivem drogy měli mít

nadpřirozenou odvalu a stejně měla být v negativním smyslu povzbuzena i jejich sexualita), což mělo vést k potencionálnímu ohrožování bílého obyvatelstva.

Drogy, které nebyly spojovány s minoritními skupinami (např. barbituráty), poté stigma závislosti nenesly (Recio 2002: 23). Předmětem stigmatizace též nebyly skupiny obyvatel z řad střední a vyšší třídy (většinově ženy), které koncem 19. století tvořily mezi osobami závislými na psychoaktivních látkách většinu, a závislost v jejich případech nebyla nikterak negativně zbarvena (Bertram et al. 1996: 62).

Kromě výše zmíněných „puritánských“ obav někdejší společnosti bylo dalším výrazným faktorem ve změně přístupu k psychoaktivním látkám dle Eschohotada (2003: 72) přerámování psychoaktivních látek jako církevní záležitosti (tedy sféry „léčitelů a bylinkářů“), na záležitost medicínskou, náležící „lékařům a farmaceutům“. Dle Dukea a Grosse (1982: 88) tak v průběhu 19. století započala „medikalizace“ drogové problematiky, tedy postupný proces, jež vedl ke změně k přístupu k užívání některých látek (např. právě opia), které již nebylo pouze „zlozvykem“, ale medicínsky vymezenou „závislostí.“

Medicínští profesionálové neusilovali o prohibici těchto látek, nýbrž převzetí kontroly nad jejich nabídkou a adekvátností jejich užívání, a tedy i „monopolizaci“ v této době velmi lukrativního byznysu. Při realizaci tohoto záměru lékaři a lékárníci využili výše naznačeného morálně prohibicionistického apelu puritánských hnutí konce 19. století, kvůli čemuž poté šíření a konzumaci těchto látek (pokud nebyla spojena s činností medicínských odborníků) v duchu puritánských hnutí označovali prostřednictvím výrazné rétoriky jako vysoce nemorální. Výsledkem tohoto společného medicínsko-politického nátlaku bylo ve Spojených státech zavedení zákona o čistotě potravin a drog (*Pure Food and Drug Act*) v roce 1906, dle kterého musely být označeny veškeré léky z volného prodeje obsahující narkotika nebo konopí (marihuanu), což následně způsobilo i výrazné omezení prodeje těchto léků (Bertram et al. 1996: 62).

3.2 Formování prohibičního režimu uvnitř i vně Spojených států

Již počátkem 20. století Spojené státy usilovaly o přenesení svého přístupu k psychoaktivním látkám, jehož kontury byly naznačeny výše, na mezinárodní úroveň. Poté, co bylo Spojenými státy v roce 1905 zakázáno užívání opia na nově získaných Filipínách, byla pod vedením velmi výrazných severoamerických zastánců prohibice a moralistů zorganizována Šanghajská komise, tedy mezinárodní setkání v Šanghaji, kde

Spojené státy jednaly spolu s dalšími dvanácti státy ohledně otázky opia (Escohotado 1996: 75).

Ustanovení komise nebyla právně závazná, a státy zde tak pouze nezávazně přislíbily dodržování některých závazků/omezení vztahujících se k užívání a obchodování s opiem a jeho deriváty (např. důraz na graduální omezování kouření opia). Výsledky konference tak byly pro silně prohibicionistickou americkou stranu jednoznačně zklamáním, jednalo se však o první mezinárodní konferenci zabývající se kontrolou psychoaktivních látek, a tedy i pomyslný základ pro mnoho dalších mezinárodních konferencí tohoto typu, z nichž první měla již zanedlouho následovat (viz níže). Velmi podstatně se poté uspořádání tohoto mezinárodního setkání následně projevilo i v otázce kontroly drog ve Spojených státech (ibid.).

Již koncem roku 1911 se tak konala mezinárodní konference v Haagu, na základě které v roce 1912 její účastnické státy podepsaly Mezinárodní opiovou konvenci, jež tyto státy zavazovala k zavádění protidrogové legislativy zaměřené vůči užívání narkotik (opia, morfia, kokainu a jejich derivátů). Ve Spojených státech byl poté v roce 1914 schválen Harrisonův zákon o narkotikách (*Harrison Narcotic Act*). Díky zavedení tohoto federálního zákona, podléhal obchod (prodej, dovoz, distribuce, vlastnictví) a výroba opiátů a výrobků z koky vládní registraci a zdanění; kokain a heroin poté mohly být vydávány pouze na základě lékařského předpisu (Chepesiuk 1999: xxi). Přestože, jak uvádějí Boyum a Reuter (2005: 5) byl zákon původně zamýšlen jako prostředek kontroly „produkce a distribuce“ zmíněných psychoaktivních látek, došlo k pozměnění jeho výkladu a zákon byl chápán tak, že zakazuje lékařům předepisovat tyto látky osobám, které jsou na těchto látkách závislé. Zároveň poté, bylo zavedení zákona dle autorů opět pomyslným prvním krokem v rámci postupného zavádění další protidrogové legislativy, která měla být zaváděna v průběhu dalších minimálně padesáti let.

Velmi výrazně poté federální protidrogový přístup pokračoval ve třicátých letech, kdy v roce 1930 vznikl Federální úřad pro narkotika (*Federal Bureau for Narcotics*, FBN), a kromě prosazení další drogově restriktivní legislativy Kongres v roce 1937 schválil zákon o zdanění marihuany (*Marihuana Tax Act of 1937*). Ten principiálně fungoval velice podobně jako Harrisonův zákon a prostřednictvím striktní kontroly této látky se snažil zamezit jejímu užívání. V této době však již bylo v řadě amerických států užívání konopí

zcela zakázáno. Až do roku 1969, kdy se prezidentem Spojených států stal R. Nixon a vládní postoj vůči otázce drog začal výrazně eskalovat, však dle Boyuma a Reutera (2005: 5) nedošlo – až na několik výjimek (již zmíněný *Marihuana Tax Act* z roku 1937, tzv. Boggsův zákon z roku 1951 či zákon o kontrole narkotik z roku 1956) – na federální úrovni k výraznějším projevům boje/postupu vůči psychoaktivním látkám. Federální úřad pro kontrolu narkotik pak byl dle autorů v této době ještě velmi malou institucí, zaměstnávající ne více než 300 zaměstnanců (ibid.).

3.3 R. Nixon a počátek „války proti drogám“

Výrazné zintenzivnění vládního postupu vůči drogové problematice nastalo za vlády prezidenta Roberta Nixona (1969–1974). Nixon sliboval zintenzivnění vládního postupu vůči narkotikům již během své předvolební kampaně v roce 1968 (Carpenter 2003: 11), čímž adresoval rostoucí společenskou oblibu rekreačního užívání drog, dostupnost drog v uvolněných 60. letech a výrazný nárůst užívání heroínu (Boyum-Reuter: 2005: 6). Rok poté, co se Nixon dostal k moci, v roce 1970 kongres schválil (a Nixon následně potvrdil) zákon o komplexní prevenci zneužití a kontrole drog (*Comprehensive Drug Abuse Prevention and Control Act of 1970*), jehož součástí byl i zákon o kontrolovaných látkách (*Control Substances Act*, zkr. CSA). CSA představoval dle Marion, Olivera et al. (2014: xxviii) nejvíce obsáhlý a zásadní federální zákon od zavedení Harrisonova zákona, který mimo jiné, jak autoři uvádějí, nově zavedl kategorizaci jednotlivých psychoaktivních látek do tabulek na základě míry, kterou měly tyto drogy způsobovat závislost, jejich lékařského využití a „nebezpečnosti“, což mělo dle autorů i výrazné konsekvence na utváření dalších zákonů vztahujících se k psychoaktivním látkám na relativně dlouhou dobu dopředu.

V jednom ze svých veřejných projevů, který se konal 17. června 1971, poté Nixon označil „zneužití drog“ za „veřejného nepřítele číslo jedna“, proti kterému lze „bojovat a porazit ho“ pouze tak, že „povedeme novou totální ofenzívu“ (Nixon 1971), a de facto tak vyhlásil válku proti drogám. Velmi výrazným krokem tímto směrem bylo založení Národního úřadu pro kontrolu obchodu s drogami (*Drug Enforcement Administration*, DEA), který sloužil jako jednotná vládní platforma boje proti drogám sjednocující všechny předchozí vládní protidrogové agentury, která bude do budoucna představovat jednoho z hlavních aktérů války proti drogám.

Nixonova „válka“ proti drogám nicméně probíhala výrazně i na mezinárodní úrovni. V roce 1971 se, jak uvádějí Boyum a Reuter (2005: 6), například Nixonova administrativa v Turecku zasadila o zavedení zákazu pěstování máku, jakožto hlavní zdrojové plodiny pro výrobu heroinu, výměnou za finanční dotace a diplomaticky usilovala o potlačení produkce opia i v Mexiku a zemích tzv. Zlatého trojúhelníku v jihovýchodní Asii (Chepesiuk 1999: xxvii)⁶. Kromě zaměření na restrikce a snížení nabídky nicméně Nixonova administrativa zavedla i metadonový substituční program pro uživatele heroinu, a ačkoliv to tak nemusí z výše uvedených faktů působit, většina federálních výdajů mezi lety 1971–1975 směřovala právě do oblasti léčby (2005: 6). Motivace pro investice do sektoru léčby však byla dle Boyuma a Reutera (ibid.) především pragmatická, neboť metadonové programy se jevily jako „střední cesta“, tedy ideální možnost mezi vynaloženými náklady a výsledky.

3.4 Relativní uvolnění postoje za vlády G. Forda a J.Cartera

Postoj vlády prezidenta Forda a Cartera ohledně otázky drog byl, v porovnání s Nixonovým přístupem, znatelně více uvolněný (Carpenter 2003: 15–16). V rámci některých států (nejvýrazněji v případě Aljašky a Kalifornie) došlo ke zmírnění legislativy vztahující se k užívání marihuany a tolerantnější postoj vůči užívání psychoaktivních látek a „drogové kultuře“ projevovala i veřejnost. Na mezinárodní úrovni nicméně administrativa pokračovala v prosazování strategie snižování nabídky, kdy se nově začala angažovat v Bolívii, Peru, Kolumbii, a některých „tranzitních“ státech v oblasti Karibiku a pokračovala v aktivitách v Mexiku. Rozsah těchto aktivit byl však stále ještě poměrně limitovaný.

3.5 R. Reagan a vystupňování války proti drogám v 80. letech

Za vlády Ronalda Reagana (198-1989) došlo nicméně k razantnímu zintenzivnění a gradaci vládního postupu vůči psychoaktivním látkám, který řádově předčil i nasazení R. Nixona. Reaganova politika byla, jak uvádí Bertram et al. (1996: 111), odpovědí na četné nesouhlasné hlasy kritizující uvolněnost (nejen v otázce psychoaktivních látek) 70.

⁶ Dle Chepesiuka (1999: xxvii) dosahovala hodnota dotací tureckého zemědělství přibližně 20 milionů dolarů.

let; a současně projevem Reaganovy vnitřní politiky centrující okolo „ochrany tradičních rodinných hodnot, konzervativní křesťanské morálky a patriotismu (ibid.).

Velmi podstatně poté počátkem 80. let došlo k výraznému nárůstu užívání kokainu. Kokain byl tradičně považován za „luxusní“ drogu, kterou užívali většinou lidé střední a vyšší ekonomické třídy, na niž navíc dle většinového mínění nevznikala závislost (užívání kokainu nebylo doprovázeno fyziologickými abstinenčními příznaky jako například heroínu). Od počátku 80. let se však postupně začalo šířit užívání tzv. cracku, tedy výrazně levnější a zároveň vysoce návykové formy kokainu. Díky své relativně nízké ceně, jak uvádí Bertram et al., se tato látka stala oblíbenou v chudých městských čtvrtích, často obývaných Hispánci nebo černochoy; kvůli čemuž došlo ke společenské asociaci nárůstu užívání *cracku* s „chudými minoritními skupinami“ (ibid.). Společenská odezva na vzrůstající oblibu této drogy tak měla dle autorů „rasovou a třídní dimenzi“ (ibid.). Vysoce výnosné obchodování kokainu doprovázel výrazný nárůst kriminality. To poté vedlo ke zvýšení obav veřejnosti a následné prudké reakci na vládní úrovni.

Reagan svůj postoj vůči psychoaktivním látkám dával zřetelně najevo od počátku své vlády, kdy již během prvního roku své funkce vydal exekutivní příkaz, na základě kterého se měly do vládního boje proti drogám zapojit veškeré federální zpravodajské agentury, jež navíc měly na základě výše uvedeného příkazu stát v čele státních protidrogových agentur. Prostřednictvím dodatku zákona *Posse Comitatus* poté Reagan umožnil, aby se do postupu proti drogám zapojila i armáda, která se na základě dodatku mohla podílet na vymáhání práva v civilní oblasti. Armáda tak různými způsoby vypomáhala například Pobřežní stráži (pomoc Námořnictva), ale i DEA nebo Celní správě (*United States Customs*). Mezi lety 1982–1984 vznikla řada bojových operačních skupin (jako první vznikla v roce 1982 na Floridě *South Florida Task Force*, které velel někdejší viceprezident G. Bush), v rámci nichž v odlišných geografických částech Spojených států na boji proti drogám spolupracovala řada federálních agentur (např. DEA, Celní správa, Federální úřad pro vyšetřování [*Federal Bureau of Investigation*, FBI], Úřad pro alkohol, tabák, zbraně a výbušniny [*Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives*, ATF], Daňový úřad [*Internal Revenue Service*, IRS], Pobřežní stráž, nebo *United States Marshals Service* [USMS]) (Bertram et al. 1996: 112).

V roce 1983 Reagan vyhlásil (na rozdíl od R. Nixona již explicitně) drogám válku, když prohlásil; „[j]e nejvyšší čas, abychom učinili naše města opět bezpečná. Tato administrativa vyhlašuje válku všemi prostředky rozsáhlému organizovanému zločinu a drogovým pašerákům, kteří tráví naši mladou populaci“ (ibid.: 113). Reaganova politika poté měla podporu i v médiích, která se tématu drog aktivně věnovala a vytvářela tak tématu alarmující publicitu, kdy se například téma kokainu jen v letech 1981-1983 dostalo celkem třikrát na titulní stranu časopisu *Time* (ibid.).

Společnost tak následně velice pozitivně vítala zavedení výrazně restriktivní legislativy v letech 1984, 1986 a 1988. Jako první z této restriktivní drogově zaměřené legislativy došlo v roce 1984 k přijetí zákona o reformě trestů (*Sentencing Reform Act*), který ustanovil systém trestání určitých zločinů/přestupků (velmi podstatně těch souvisejících s drogami) na základě systému mandatorních rozsudků. Na základě tohoto zákona tak byly, jak uvádí dále Musto, „tabulkově“ souzeny přestupky, které souvisely s drogami a byly vykonány poblíž škol; ale i závažnější trestná činnost (mandatorní odnětí svobody v nápravném zařízení, případně roční podmínky, pokud se jednalo o méně závažné zločiny), a došlo k závažnějšímu postihování i „drogových“ trestných činů spojených s užíváním zbraní. Zároveň poté bylo prostřednictvím zákona vyčleněno na boj s drogami dalších 1,6 miliardy dolarů (Chepesiuk 1999: xxviii). Systém mandatorního postihování trestných činů souvisejících s drogami i některých dalších typů trestné činnosti je – přestože určitým způsobem reformovaný – ve Spojených státech dodnes (2017) platný.

Dalším ze série punitivní drogové legislativy byl poté, jak uvádí Musto (1999: 274), zákon proti zneužití drog (*Anti-Drug Abuse Act of 1986*) z roku 1986 stanovující mandatorní rozsudky ohledně kriminální činnosti spojené s kokainem; závažnost mandatorního rozsudku byla odvozena od množství vlastněného kokainu. Soudobé negativní vyobrazení tzv. cracku, které, jak autor zmiňuje, převládalo i při projednávání zákona v Kongresu, však znamenalo, že množství vlastněného cracku (a tak i odpovídající mandatorní trest) bylo vůči množství vlastněného kokainu ve formě „prášku“ v poměru 100:1 (5 gramů cracku odpovídalo vlastnictví 0,5 kg „práškového“ kokainu apod.). Výše trestů byla poté, jak uvádí dále Musto, relativně velmi vysoká. I při nepříliš závažném porušení zákona dosahovaly od 5 do 40 let vězení. Současné poté tyto rozsudky nemohly být „pozastaveny“, a nebylo umožněno ani následné podmíněné propuštění, nebo „udělení

podmínky“. Odlišné přistupování k různým formám kokainu v praxi znamenalo výrazné rasové rozdíly mezi mandatorně trestanými pachateli, neboť se jednalo převážně o Afroameričany, ale i některé další praktické problémy (podrobněji viz Musto 1999: 275); díky čemuž byl zákon vnímán jako kontroverzní (Musto 1999: 275–276). Nicméně problematika tohoto zákona je o něco složitější (podrobněji viz *ibid.*).

Na základě zákona proti zneužití drog z roku 1988 (*Anti-Drug Abuse Act of 1988*) byl poté kromě jiného, jak uvádějí Boyum a Reuter (2005: 7–8), zřízen Úřad národní kontroly drog (*Office of National Drug Control*, ONDCP), sjednocující veškeré federální aktivity týkající se kontroly drog. Vedoucí představitelé tohoto úřadu jsou neformálně označováni jako „drogoví carové“. Jak uvádějí autoři, ONDCP poté bývá nazýván jako „úřad drogového cara“ („*drug czars office*“). ONDCP musel mít dle autorů každoroční strategii a „kvantifikovatelné dlouhodobé a krátkodobé cíle“ (*ibid.*). Úřad však od svého počátku zaujímal k otázce drog „tradiční“ restriktivní přístup, kdy se zaměřoval především na snižování nabídky psychoaktivních látek, a tak následně i počtu uživatelů drog, a nikoliv na další problémy (zločin, zdravotní problémy), které jsou spojené s užíváním těchto látek. Většina výdajů poté za vlády jeho prvních dvou ředitelů směřovala od oblasti vynucování práva, a tak k celému portfoliu protidrogových agentur tohoto typu.

Eskalace vládního postupu měla poté i velmi výraznou zahraniční dimenzi, kdy se Reaganova administrativa aktivně zasazovala o potlačení obchodu, či produkce drog například v Bolívii nebo Kolumbii. Přestože za pomoci masivních vojenských akcí došlo k velmi podstatnému zvýšení množství zabaveného kokainu, eskalaci vládního protidrogového postupu za vlády R. Reagana charakterizovalo dle Chepesiuka „nekonzistentní vedení, protichůdné priority, byrokratická rivalita, a nepřiměřené [poskytování] zdroj[ů]“ (Chepesiuk 1999: xxix). Rozpočet na vládní protidrogové aktivity, jak uvádí Carpenter (2003: 34), během Reaganovy vlády výrazně vzrostl (z 1,4 miliardy dolarů v roce 1981 na 5,9 miliardy v roce 1989), nicméně nedařilo se snížit míru zločinu, která naopak rostla. Vládní strategie války proti drogám se tak stále více jevila jako neúspěšná, což mimo jiné dokládal i nárůst kritiky války proti drogám z řad veřejně známých osobností a dalších aktérů (např. Milton Friedman, William Buckley nebo časopis *The Economist*).

Nicméně dle Chepesiuka (1999: xxix.) poukazovali vedoucí představitelé války proti drogám na z jejich pohledu jasně hovořící (tedy „rostoucí“) faktografické ukazatele počtu zatčených či uvězněných osob, množství zadržených drog, zadržených/zavražděných drogových bossů, a naopak pokles užívání drog, které z jejich pohledu představovaly jasný znak postupu vládní strategie a potenciál možného dotažení války proti drogám do „vítězného“ konce.

I přes neúspěch Reaganovy války proti drogám stejný přístup prosazovala i administrativa George Bushe staršího, během jejíž vlády zároveň došlo k výrazné militarizaci války proti drogám (to vycházelo z logiky ústředních proponentů drogové války – přitvrzením postoje „zvítězíme“). V rámci tzv. Andské iniciativy tak například vláda Spojených států poskytla Bolívii, Kolumbii a Peru pomoc vojenského a policejního charakteru (nákup „zbraňových systémů“, výcvik lokálních policejních a vojenských složek pod vedením Spojených států), v iniciální hodnotě 260 milionů dolarů, a v průběhu následujících pěti let více než 2 miliard dolarů (Carpenter 2003: 38–39). Zapojení do obchodu s drogami autoritativního vůdce Panamy Manuela Noriegy bylo poté i hlavním deklarovaným důvodem pro invazi Spojených států do této země v roce 1989. Militarizovaný postup měl, jak uvádí Carpenter (2003: 39), dle některých dobových průzkumů i relativně vysokou podporu veřejnosti ve Spojených státech.

Následující administrativy ve Spojených státech (prezidenti Clinton, Bush ml. a Obama) pak, jak uvádějí Marion, Oliver et al. (2014: xxix), i přes některé dílčí změny a variace, usilovali v rámci drogové problematiky o omezení spotřeby drog americkými uživateli velmi podobným způsobem jako jejich političtí předchůdci, tedy prostřednictvím snižování nabídky (např. zamezování obchodování s drogami v produkčních zemích), či poptávky psychoaktivních látek (edukační programy, vnitrostátní vynucování práva ve vztahu k obchodování, vlastnictví psychoaktivních látek apod.). K zásadní změně postupu na vládní úrovni tedy stále nedošlo a „válka proti drogám stále pokračuje“ (ibid.).

4 Analýza angažmá Spojených států v mexické drogové válce v letech 1971–2015

4.1 Rozvoj obchodu s drogami v Mexiku na počátku 70. let

Vzrůstající popularita psychoaktivních látek v 60. a 70. letech, jež souvisela s kontrakulturou této doby ve Spojených státech, jak uvádí Payan (2006: 28), znamenala i větší možnost profitu z prodeje těchto látek. Výnosnost byla tak vysoká, že převažovala nad riziky spojenými s ilegálním obchodem, což vedlo k nárůstu počtu aktérů participujících na obchodování se zakázanými psychoaktivními látkami. V Mexiku v tomto období působilo vícero menších kriminálních skupin, které se zaměřovaly na zásobování rostoucího trhu heroinem a marihuanou ve Spojených státech. Na nárůstu obchodu s drogami se poté výrazně podílely již částečně zmíněné další zahraniční protidrogové aktivity Nixonovy administrativy, a to prosazení zákazu pěstování máku v Turecku a rozložení tzv. francouzské spojky z konce 60. let (Watt-Zepeda 2012: 35). Vzhledem ke „své blízkosti ke Spojeným státům, své přizpůsobivé a zkorumpované politické třídě, DFS participující na pašování, geografii a klimatu garantující kvalitní produkty, a podtřídě zemědělských a nízkoúrovňových dělníků se stálou potřebou zaměstnání, [z nichž] někteří byli ochotni velice riskovat“ (ibid.)⁷ bylo Mexiko ideální. Do poloviny 70. let tak Mexiko představovalo největšího (a absolutně převažujícího) dodavatele marihuany a heroinu do Spojených států, a stalo se tak dle autorů „ústředním dodavatelem dvou ze tří globálně nejvíce prodávaných drog na největší světový trh“ (ibid.: 35–36).

⁷ *Dirección Federal de Seguridad* (DFS) byla notoricky zkorumpovaná mexická zpravodajská služba, která byla zrušena v polovině 80. let po aféře zavraždění agenta DEA Enrique „Kikiho“ Camarenou, na které se měly údajně podílet i mexické bezpečnostní složky (viz níže).

5 První projevy války proti drogám Spojených států v Mexiku za vlády R. Nixona

5.1 Operace Intercept

Nixonova administrativa reagovala na výrazně rostoucí spotřebu marihuany a dalších psychoaktivních látek ve Spojených státech, ale i mezi vojáky Spojených států ve Vietnamu tzv. operací Intercept, která byla první ze série zahraničních iniciativ pro potlačení obchodu s drogami (zejména marihuany), prosazených Nixonovou administrativou (následovat mělo již zmiňované Turecko a tzv. Francouzská spojka) a zároveň prvním výrazným projevem „války proti drogám“ Spojených států v Mexiku.

Operace vznikla na základě zprávy Speciálního prezidentského krizového štábu pro narkotika a další nebezpečné drogy, který Nixon nechal zřídit téměř okamžitě poté, co nastoupil do své funkce v kontextu alarmismu vůči drogové problematice. Krizový štáb vyhodnotil Mexiko jako hlavní zdrojovou zemi, ze které je do Spojených států pašována především marihuana, ale i další drogy (například heroin). Vzhledem k tomu doporučovala zpráva krizového štábu zahájit „v dohledné době...frontální útok na ilegální dovoz a následný ilegální prodej a užívání marihuany, narkotik a nebezpečných drog ve Spojených státech“ (Doyle 2003). Vládním záměrem tak dle Goobermana (2016: 3) bylo dočasně zastavit dodávky marihuany (tedy „nabídku“), což mělo zamezit dostupnost a vést k nárůstu ceny této látky a snížení jejího užívání.

Přestože, jak uvádí Gooberman (2016: 9), přesná data o užívání marihuany „nebyla a pravděpodobně ani nemohla“ být v této době z mnoha důvodů dostupná (podrobněji viz Gooberman (2016: 4–9), Zpráva krizového štábu, která měla nejzřetelnější dopad na to, jak byl daný „problém“ (marihuana a její užívání) vnímán, ale i na následující rozhodnutí prezidenta; vycházela z „oficiálních statistik“ a „komentářů profesionálů z oboru pole zneužití drog“, dle kterých docházelo k „rostoucímu zneužití práva a proliferaci ilegálního užívání drog“. Nárůst v užívání psychoaktivních látek se tak jevil jako něco jasně stanoveného a „nezpochybnitelného“.

Na základě tohoto doporučení tak došlo 21. srpna 1969 k masivní blokádě přibližně 2000 mil dlouhé mexické hranice, které se účastnilo řádově tisíce agentů z několika federálních agentur (např. Celní správy, Pohraniční stráž a Imigračního a naturalizačního

úřadu [INS]). Během operace byl blokován a kontrolován veškerý provoz na hranici a byla důkladně prohledávána veškerá projíždějící vozidla. Operace však nebyla příliš projednávána s mexickou stranou, kterou tak velký rozsah akce výrazně zaskočil, a to i vzhledem k tomu, že se prezident Nixon setkal krátce před zahájením operace (8. srpna 1969) s mexickým prezidentem Díazem Ordazem během slavnostního otevření mexické přehrady Amistad (v překl. „přátelství“) a zahájení operace tak vedlo k dočasnému výraznému zhoršení diplomatických vztahů obou zemí (Doyle 2003).

Přestože byl objem zabavené marihuany ve skutečnosti výrazně menší, než se očekávalo (Doyle 2003), měla operace z ekonomického hlediska na Mexiko velmi výrazný negativní vliv. Tento dopad se týkal klasického obchodu (značná závislost mexického obchodu na Spojených státech) i obchodu ilegálního, neboť marihuana v této době tvořila relativně podstatnou část (odhadem 9 procent) mexického exportu (Watt-Zepeda 2012: 37). Zablokování hranic, a tak i podstatné omezení ekonomické výměny mělo dle Craiga (1978: 109) nicméně vyvinout nátlak na mexickou stranu a její přístup k drogové problematice, což dokládá i tvrzení vysokého poradce ministerstva financí G. Gordona Liddyho, které poradce zmiňuje ve své autobiografii: „[z] diplomatických důvodů nebyla pravá příčina cvičení [tedy operace Intercept] nikdy odhalena. Operaci Intercept, se svojí rozsáhlou ekonomickou a společenskou disrupcí, mohli mnohem déle ustát Spojené státy než Mexiko. Bylo to cvičení v mezinárodním vydírání, čistém, jednoduchém a efektivním, navrženém [s cílem] přizpůsobit Mexiko naší vůli“ (Liddy 1998: 85–86, cit. dle Doyle 2003).

Na základě tlaku ze strany Mexika byla operace odvolána 11. října 1969 po pouhých dvaceti dnech (Brecher et al. 1972). Svého cíle však operace dosáhla, neboť Mexiko následně souhlasilo na společném protidrogovém postupu obou zemí v rámci tzv. operace Kooperace, která následovala téměř okamžitě po ukončení operace Intercept, a posílení vládního protidrogové aktivity, který následně vedla až k rozsáhlé protidrogové operaci Kondor v sedmdesátých letech (viz následující kapitola).

Ačkoliv, jak uvádí Watt a Zepeda (2012: 42–43), zahraniční politika Spojených států v regionu Latinské Ameriky byla v této době relativně často předmětem kritiky ze strany mexických politiků, v otázce mexické vnitřní politiky mezi oběma zeměmi v této době panoval určitý konsenzus, jehož primárním cílem bylo udržet zemi politicky „stabilní“, což znamenalo potlačování levicového disentu. Přestože tak například někdejší

mexický prezident Luis Escheverría (1970–1976) navenek působil jako kritik americké zahraniční politiky (a to nejen v kontextu Latinské Ameriky), ve skutečnosti byl jeho postoj silně antikomunistický a antilevicový. Dle autorů tak bylo v této době „[i]deologické podloží úrodné pro výrazné [...] zapojení (involvement) [Spojených států] a zahájení permanentní války proti drogám (podpořené založením DEA) sloužilo jako vhodná záminka [k tomuto zapojení]“ (ibid.: 44).

Dle odtajněných dokumentů CIA tak například, jak uvádí Watt a Zepeda (2012: 44), mexičtí prezidenti Díaz a Escheverría a vedoucí představitel mexické DFS Fernando Gutiérrez Barrios sloužili jako informanti pro CIA v rámci programu LITEMPO, kdy agentuře dodávaly informace o mexických „komunistech“ a dalších potenciálně „nebezpečných“ jedincích. Dle autorů je tak velice pravděpodobné, že agentura měla informace i o mexických obchodnících s drogami. Přesto se však tímto agentura více nezabývala a zaměřovala se právě na potenciálně ideologicky nebezpečné osoby.

5.2 Operace Kondor

Operace Intercept, jak již bylo zmíněno, přinutila mexickou stranu k větší konformitě a spolupráci se Spojenými státy na potlačování obchodu s drogami v Mexiku. Jedním z nejvýraznějších projevů mexického protidrogového postupu výrazně podporovaného ze strany Spojených států se v 70. letech stala tzv. operace Kondor, jež byla rozsáhlou akcí proti obchodníkům s drogami, která začala během roku 1975 a zaměřovala se na eradikaci zdrojových plodin a pozemní postup vůči obchodníkům s drogami a zemědělcům pěstujícím mák a marihuanu zejména v chudých severomexických státech Durango, Chihuahua a Sinaloa, kde bylo pěstování a obchod s drogami nejrozšířenější.

Pro eradikaci plodin se mexická vláda historicky prvně rozhodla využít rozsáhlé vzdušné aplikace herbicidů. Do této doby se Mexiko užití těchto chemických prostředků zdráhalo, a to jak z důvodu jejich nebezpečnosti (možné zasažení ostatní flóry a zemědělských plodin) tak i kvůli „negativním konotacím [herbicidů] z války z Vietnamu“ (Kozák 2010: 130). Dle Toro (1999: 628) se pro rozsáhlé práškování rozhodla mexická strana po přihlédnutí ke svým limitovaným „technickým a institucionálním možnostem“. Spolupráce s naopak dobře technologicky a znalostně vybavenými Spojenými státy a jejich agenturami (DEA) tak poskytovala možnost, jak opětovně získat pod svou kontrolu části

země de facto kontrolované obchodníky s drogami a „zachovat vynucování práva jako národní zodpovědnost“ (ibid.). V 70. letech v rurálních mexických oblastech proběhla řada povstání z důvodu někdejší špatné ekonomické situace v Mexiku a vládní politiky úspor. Kvůli výraznému úpadku zemědělského sektoru byla v tomto období nucena, jak uvádí Craig (1980: 355), řada obyvatel rurálních oblastí migrovat do měst nebo případně do Spojených států, hledat pomoc u místních *caciques* (tedy lokálních vůdců) nebo se zapojovat právě do obchodu s drogami. To dle autora některé soudobé analytiky vedlo k tomu, že považovali vládní ofenzívu proti obchodu s drogami spíše za „válku proti rolníkům [...]“ (ibid.).

Ke zmapování prostředí v rámci operace byla použita v té době pokročilá technika „dálkově ovládaných senzorů, multispektrální a infračervené fotografie, a [...] satelitů“ (Craig 1980: 348). Spojené státy pro účely operace poskytly celkem čtyřicet letounů (převážně vrtulníků). Vzdušnou eradikaci poté doplňovali i vojenské a další civilní jednotky zasahující v rámci akce pozemně (boj s obchodníky-pašeráky, likvidace drogových laboratoří, zabavování již hotové produkce, ruční eradikace plodin). V době největší eskalace kampaně v roce 1977 (do této doby byla akce mexickou stranou pojmenována jako CANDAR) bylo, jak uvádí Craig (1980: 352), pro účely operace vyčleněno přibližně 2 500 vojáků a 250 jedinců z řad policistů mexické (federální, státní a municipální) a mexického námořnictva a letectva. Celkově bylo v tomto roce nasazeno do akce přibližně deset tisíc vojáků (Astorga 1999: 26), kterým velel generál José Hernández Toledo, známý z vládního brutálního potlačení studentských protestů v Tlatelolocu v roce 1968 (ibid.: 18).⁸ Dle Toro (1999: 629) poté na programu spolupracovalo přibližně třicet agentů DEA, jejichž spoluúčast nebyla, jak uvádí autorka, oficiálně zmíněna v rámci řady bilaterálních dohod mezi oběma zeměmi, a kteří kromě odborné asistence na identifikaci inkriminovaných polí měli především (dle autorky se jednalo o hlavní aspekt celého programu) za úkol výcvik mexických protidrogových jednotek.

⁸ Rozsah asistence Spojených států mohou dokládat i finanční ukazatele. V letech 1974–1985, jak uvádí Reuter a Ronfledt (1992: 37), bylo Mexiko největším zahraničním příjemcem protidrogové asistence Spojených států, která v tomto období dosahovala celkové hodnoty přibližně 115 milionů dolarů. Tyto prostředky, dle autorů, směřovaly zejména na eradikaci zdrojových plodin a naopak žádné z těchto prostředků se nezaměřovaly na substituci těchto plodin, kterou Spojené státy do této doby určitým způsobem podporovaly v Thajsku nebo Peru.

Operace byla považována za velmi úspěšnou nejen díky velmi dobré koordinaci mexických složek zapojených do operace (Craig 1980: 352–353), ale i díky značné rozloze zničených konopných a makových polí, zabavených drog a následujícího nárůstu ceny těchto látek. Operace nicméně nevedla k omezení dostupnosti psychoaktivních látek ve Spojených státech, ale pouze snížení četnosti podílu drog z Mexika (Astorga 1999: 18). Efekt výrazného snížení mexické produkce marihuany nicméně, jak uvádí Zariello a Gray (2014: 2), posílil iluzorní představu vlád obou zainteresovaných států o možném vítězství boje proti drogám, a tak i budoucí podobu jejich politik ohledně drogové problematiky.

Během operace poté docházelo k rozsáhlým represím obyvatelstva rurálních oblastí, kdy, jak uvádí Astorga, „stovky lidí bylo zatčeno, mučeno a posláno do vězení“ (ibid.) a porušování lidských práv (blíže viz Craig 1980: 354). Nicméně nedošlo k dopadení žádného z ústředních představitelů obchodu s drogami (Astorga 1999: 18), z nichž někteří se pouze přesunuli do jiných oblastí (stát Jalisco). Rozsáhlé užití herbicidů také znamenalo, že drogové plantáže byly více skryté (menší pole a relativně velmi vzdálená od sebe) a pěstování se rozšířilo i do zcela nových oblastí (Querétaro, Cuernavaca, Chiapas, Veracruz) (Craig 1980: 357). Herbicidy poté často zasahovaly i běžnou zemědělskou produkci, což nadále zhoršovalo vztahy vlády a lokální populace a snižovalo ochotu pro spolupráci z její strany (Kozák 2010: 130). Operace poté vedla i k eliminaci menších aktérů obchodu s drogami, a trh s drogami tak zůstal rozdělený mezi komplexnější organizace, které tak získaly větší moc a staly se více násilnými (Medel-Thoumi 2014: 203).

5.3 Politická situace a vývoj organizací obchodujících s drogami v Mexiku v 80. a 90. letech

Díky rozsáhlým aktivitám na potlačení obchodu s drogami Reaganovy administrativy, došlo počátkem 80. let k přerušení pašerácké trasy kokainu přes Karibik a Floridu. Vysoce rozsahové kolumbijské organizace zapojené do obchodu s drogami (především s kokainem) tak začaly využívat služeb mexických mediátorů, čímž se změnila trasa kokainu směřujícího do Spojených států a Mexiko se tak stalo ústřední komponentou obchodu s kokainem mezi Kolumbií a Spojenými státy (Payan 2006: 28). Většina menších mexických aktérů poblíž hranice se Spojenými státy byla sjednocena v rámci organizace pod vedením Miguela Angela Félixé Gallarda (tzv. *Drug Trafficking Organisation*, DTO

nebo „kartelu“ z Guadalajary), který se stal „drug-lordem hranice“ (ibid.) a následně spolupracoval na pašování kokainu s Kolumbijci. Tato vzájemná kooperace následně přetrvala téměř celá osmdesátá léta.

Během roku 1985 došlo ze strany kartelů k zajištění a následně velmi drastickému zavraždění tajného agenta DEA Enrique „Kiki“ Camareny a jeho mexického pilota Alfreda Zavaly Avelara. Někteří analytici se domnívají, že se jednalo o reakci (tedy vyslání varovné zprávy) drogových kartelů na zabavení velmi obsáhlé zásilky marihuany na ranči El Bufalo v odlehle části státu Chihuahua v roce 1984, kde bylo uskladněno několik tisíc tun marihuany, jež zde byla ukryta před zabavením v rámci operace Kondor. Právě Camarena měl hrát v rámci tohoto zabavení klíčovou roli. Ze strany Spojených států panovala závažná podezření, že do této akce byla zapojeni vysocí mexičtí vládní představitelé. I přes řadu důkazů, které tomuto nasvědčovaly, se tuto spojitost nepodařilo prokázat. Situace nicméně vedla ke zvýšení tlaku ze strany Spojených států, což následně vedlo k zániku mexické notoricky zkorumpované DFS, a tak i výraznému narušení vzájemně prospěšné vazby mezi vládními představiteli a organizacemi participujícími na obchodu s drogami (Astorga – Shirk 2010: 36; Medel – Thoumi: 203).

Z vraždy Camareny byli obviněni a následně zatčeni jedni z hlavních představitelů kartelu z Guadalajary (Rafael Caro-Quintero, Fonseca Carillo), včetně samotného Félix Gallarda, jenž byl dopaden v roce 1989. Po zadržení Gallarda se kartel z Guadalajary rozdělil na několik menších organizací na základě teritoriálního klíče; jednalo se o kartely z Tijuany, Juaréz, a Sinaloy, a (i když poněkud separátně vzhledem k ostatním organizacím) tzv. kartelu ze Zálivu (Medel-Thoumi: 204; Astorga-Shirk 2010: 35, 39). Protidrogové aktivity Spojených států tak vyústily ve výraznou fragmentaci mexického obchodu s drogami a vytvoření „pašeráckých oligopolů [...] [,] [se] kterými bylo mnohem obtížnější bojovat“ (Payan 2006.: 29). Díky relativnímu úpadku kolumbijských organizací obchodujících s drogami na přelomu 80. a 90. let se Mexiko a místní ilegální organizace zapojené do obchodu s drogami staly ještě významnější a dle odhadů ještě před rokem 1991 dodávaly do Spojených států přibližně 300–350 tun kokainu a třetinu heroinu a marihuany z celkového množství těchto látek dodávaných na trh ve Spojených státech (Astorga-Shirk 2010: 33).

Díky souhře vlivů, které v Mexiku svědčily ve prospěch místních organizací zapojených do obchodu s drogami, se tyto organizace nacházely v mnohem lepší pozici než kolumbijské organizace. Jednalo se zejména o zvýšenou ekonomickou integraci se Spojenými státy v 80. letech a zároveň neoficiální symbiózu těchto organizací s dlouhodobě vládnoucí politickou stranou PRI (*Partido Revolucionario Institucional*), jež v Mexiku vládla od roku 1929, která vysoké korupci držela nad obchodníky s drogami ochrannou ruku. Díky statu quo s vládními úředníky a teritoriálnímu rozdělení sféry vlivu nedocházelo k výraznému soupeření mezi jednotlivými organizacemi. Na základě „uzavření implicitních a explicitních dohod s vládními úředníky, [tak byla ustanovena jednotlivé] [...] ‚plazas‘ a pravidla hry“ (ibid.: 34).

Poté, co byl v roce 1988 zvolen prezidentem Carlos Salinas de Gortari, došlo k výraznému posílení protidrogového postupu ze strany Mexika. Salinas označil obchod s drogami (v duchu R. Nixona, jak dodává Kozák [2010: 133]) za ústřední hrozbu národní bezpečnosti. Mexiko začalo intenzivně spolupracovat na potlačování drog se Spojenými státy; což se mimo jiné projevilo zřízením nového oddělení pro obchod s narkotiky a zbraněmi v rámci ministerstva zahraničí nebo zřízením pozic pro odborníky na protidrogovou politiku v rámci mexické ambasády a konzulátů ve Spojených státech. Zároveň Mexiko přistoupilo v roce 1990 k úmluvě OSN proti nezákonnému obchodování s narkotickými drogami a psychotropními látkami z roku 1988 (Andreas 2009: 54). Salinasova administrativa poté výrazně posílila i vnitřní protidrogový aparát, kdy byla zřízena národní bezpečnostní rada, (nová) zpravodajská agentura nebo například speciální protidrogové jednotky rychlého nasazení v rámci mexické federální policie. V roce 1992, respektive 1993 byly zřízeny další významné státní agentury pro boj s drogami, a to Plánovací centrum drogové kontroly (CENDRO) a Národní institut pro boj s drogami, který byl, jak uvádí Andreas (ibid.) vybudovaný po vzoru americké DEA. Kromě dalších způsobů eskalace vládního protidrogové politiky (ibid.: 54–55), poté došlo i k výrazné militarizaci vládního postupu vůči obchodu s drogami, kdy v závěru osmdesátých let na tuto činnost připadala třetina mexického armádního rozpočtu (ibid.: 55). Tato eskalace vládního protidrogového postupu byla poté, dle autora, uskutečňována za výrazného přispění Spojených států, které skrze ministerstvo vnitra, ministerstvo obrany a DEA poskytovaly Mexiku „výcvik, vybavení a zpravodajství“ (ibid.).

Posílení vládního postupu následoval výrazný nárůst zadržovaných zásilek narkotik a osob zapojených do jejich obchodování, které dávalo Mexiko okázale najevo (Andreas 2009: 57). Eskalace vládního postupu proti drogám však měla sloužit zejména ke zlepšení percepce Mexika ve Spojených státech před hlasováním o ekonomicky integrační dohodě NAFTA. Mexiko tak v tomto ohledu zdůrazňovalo nárůst zabavených zásilek a zatčených osob. Co však zmiňováno nebylo, jak uvádí Zarriello a Gray (2014: 3), byla skutečnost posílení mexických kartelů díky jejich zvyšujícímu se podílu na obchodu s kokainem (souvisejícímu, jak již bylo zmíněno, s úpadkem kolumbijských kriminálních organizací obchodujících s drogami na počátku 90. let), rostoucí podíl obchodu s metamfetaminy, vysoká míra korupce a zvyšující se násilí související s mexickým drogovým obchodem. V rámci zlepšení percepce Mexika před hlasováním o dohodě NAFTA bylo poté Salinasovou administrativou propuštěna řada údajně zkorumpovaných policistů a před přijetím dohody byla drogová problematika zmiňována podstatně méně i ze strany médií ve Spojených státech i v Mexiku (Kozák 2010: 133). Jak uvádí Andreas, důležité však byly společné cíle, které sdílely Washington a Mexico City, tedy „na jednu stranu liberalizace trhu; [a] na druhou obnovená a rozšířená kriminalizace drog“ (Andreas 1996: 61).

Kromě podpory legální ekonomické výměny mezi státy však NAFTA, jak zmiňuje Andreas (1996: 57–58), nezáměrně (ovšem očekávaně z některých stran) vedla i k podpoře nelegálních toků mezi signatářskými státy. Podstatně zvýšená (např. kamionová) doprava mezi Mexikem a Spojenými státy umožnila i mnohem snazší pašování psychoaktivních látek.⁹ To poté následně vedlo ke zvýšenému vynucování práva a kontroly výměny mezi státy. Hranice mezi signatářskými státy (zejména mezi Mexikem a Spojnými státy) tak byla současně „liberalizována, [ale zároveň] [...] opevňována“ (ibid.: 53).

V polovině 90. let se začaly objevovat rozpory mezi kartely, které spolu začaly soupeřit o zajištění lepších pozic v rámci drogového obchodu. Toto soupeření bylo doprovázeno rostoucí mírou násilí, což dokládá například tragické zavraždění arcibiskupa z Guadalajary Juana J. Posedase Ocompa v roce 1993, který zemřel v důsledku jeho záměny s jedním z drogových bossů (Joaquína „El Chapa“ Guzmána), nebo zavraždění

⁹ Andreas (1996: 58) zmiňuje, že mezi lety 1993–1994 se počet kamionů cestujících mezi Mexikem a Spojenými státy zvedl z 1,9 milionu na 2,4 milionu. Celková míra legálního mexického exportu do Spojených států poté, jak uvádí Andreas (ibid.: 57), v letech 1986–1993 dvojnásobně vzrostla.

prezidentského kandidáta strany PRI Luise Donalda Colosia v roce 1994. Tato situace pak přetrvávala až do konce 90. let, kdy, jak uvádí Astorga a Shirk (2010: 40), v protikladu vůči 80. létům, kdy existovala pevná vazba mezi kartely a centralizovanou mocenskou strukturou vládnoucí strany PRI, byl mexický obchod s drogami rozdělený mezi čtyři vzájemně vysoce konkurenční organizace, jejichž soupeření bylo stále podstatněji doprovázeno výrazným násilím.

5.4 Vliv Reaganovy eskalace na Mexiko

Kromě dalšího zintenzivnění vládního postupu proti drogám Reagan označil v roce 1986 v Direktivním rozhodnutí o národní bezpečnosti 211 obchod s drogami za hrozbu národní bezpečnosti. Na základě tohoto rozhodnutí se do vládního postupu proti drogám mohlo zapojit ministerstvo obrany Spojených států. Velmi podstatně poté bylo toto rozhodnutí v roce 1988 replikováno mexickým prezidentem Miguelem de la Madridem Hurtado (1982–1988), který rovněž označil obchod s drogami za hrozbu národní bezpečnosti (Astorga 1999: 26–27).

Tento krok byl ze strany Mexika, jak uvádí Reuter a Ronfeldt (1992: 22), poměrně překvapivý, neboť užití konceptu „národní bezpečnosti“ nebylo do této doby běžné a následně vedlo k „zásadním konceptuálním, politickým a institucionálním změnám“ (ibid.: 23). Přestože dle autorů nebylo zcela jasné, co k tomuto kroku Mexiko motivovalo, jeden z vrcholných mexických „národně-bezpečnostních představitelů“ v novinovém rozhovoru v roce 1990 zdůvodňoval rozhodnutí vlády z důvodu vnitřní mexické stability, ale i zasahování vnějších aktérů do mexických vnitřních záležitostí, když tvrdil, že je třeba takto obchod s drogami rámovat „jak z důvodu jeho možných vnitřních destruktivních efektů, tak i možností, které [obchodování s drogami] otevíralo zahraničnímu vměšování do národního života“ (ibid.).

Označení obchodu s drogami jako otázky národní bezpečnosti poté během vlády prezidenta De la Madrida umožnilo zavedení dílčích „institucionálních změn“, ale zároveň i započítí budování rozsáhlého protidrogového státního aparátu, k jehož plnému nasazení došlo následně za vlády Carlose Salinase, a jehož podoba byla již zmíněna výše (ibid.: 23–25), stejně tak jako znovulegitimizování, v té době z mnoha důvodů zpochybňovaného zapojení armády do protidrogové činnosti (ibid.: 25).

Protidrogová spolupráce Spojených států probíhala přibližně do poloviny osmdesátých let, jak uvádějí Reuter a Ronfeldt (1992: 40), dle některých dobových svědectví, a například i samotné DEA, velmi dobře. Výrazná mexická korupce, dále také postupně se projevující neúčinnost programů na potlačení produkce zdrojových plodin (např. operace Kondor), ale velmi výrazně i případ agenta Camareny v roce 1985, následně vedly k výraznému zhoršení vztahů mezi oběma státy, k jejichž zlepšení vedlo až následné zvolení proamerického prezidenta Salinase a jeho razantní posílení vládního protidrogového postupu.

Rámování obchodu s drogami jako národně-bezpečnostní hrozby přijaly, jak uvádí Fondevila a Quintana-Navarette (2015: 517), i následující administrativy prezidentů Salinase, Zedilla, Foxe a Calderóna, což vedlo ke „zvýšené militarizaci, definované jako přímé vojenské participaci v policejní činnosti, a adaptaci militárních konceptů, strategií a personálu veřejnými autoritami“ (ibid.: 520–521).¹⁰ Jedním z projevů této militarizace společného protidrogového postupu je dle Mercilla (2011: 1644) například skutečnost, že v letech 1981–1995 studovalo na vojenských univerzitách celkem 1488 občanů Mexika a v letech 1997–1998 přes 2000 pozdějších členů mexických speciálních jednotek, tzv. GAFEs (*Grupos Aeromóviles de Fuerzas Especiales*), z nichž někteří následně zformovali velice nechvalně proslulý a extrémně násilný kartel Los Zetas.

5.5 PAN a změna mexické politicko-bezpečnostní reality po roce 2000

Rok 2000 znamenal zásadní přelom na mexické politické scéně, ale i v rámci mexické vnitrostátní bezpečnostní situace, neboť ve volbách zvítězila konzervativní strana PAN (*Partido Acción Nacional*), která v politickém vedení země po necelých sedmdesáti jedna letech nepřetržité vlády vystřídala stranu PRI. Nově zvoleným prezidentem se stal kandidát strany Vincente Fox (2000–2006), jehož vláda deklarovala jako jeden ze svých primárních cílů zajištění „veřejné bezpečnosti“, který tvořil jednu ze základních částí vládní strategie na prezidentovo volební období, tedy Národního rozvojového plánu 2001–2006. Naplnění tohoto cíle chtěla administrativa dle zmíněného dokumentu dosáhnout například

¹⁰ Současná (2017) administrativa prezidenta Peña Niety přinesla určitou změnu koncepce mexické bezpečnostní politiky ve vztahu k potlačování zločinu, a tedy i otázce obchodování s drogami (Felbab-Brown 2014: 4; blíže viz Felbab-Brown 2014).

„a) prevencí zločinu za účelem zajištění bezpečnosti občanů“, nebo „c) bojem proti korupci, očistěním a opětovným nabytím důstojnosti policejních sil“ (ibid.). Zároveň poté Foxova administrativa výrazně kritizovala a navrhovala změnu mexické koncepce národní bezpečnosti, která z jejího pohledu nedostatečně zohledňovala současnou bezpečnostní realitu, tedy nebezpečí ze strany drogových kartelů, environmentální hrozby, korupci apod. Mimo jiné pak Foxova administrativa také určitým způsobem reformovala mexický bezpečnostní a právně vynucovací aparát (viz Chabat 2006: 14) a v roce 2001 zřídila Národní agenturu pro vyšetřování (AFI), která se stala mexickou obdobou agentury FBI (ibid.).

Změna administrativy, ale i propouštění někdejších zkorumpovaných úředníků a snaha distancovat se od vládního napojení na elementy obchodu s drogami, nicméně znamenala narušení někdejšího statu quo mezi kartely a politickými představiteli.¹¹ Rozvolnění této vazby následně vedlo k podstatnému nárůstu násilí ze strany kartelů a další deteriorace bezpečnostní situace v zemi. Již v prvních dvou letech Foxovy vlády například, jak uvádí Chabat (2006: 14), došlo k nárůstu některých, relativně standardních typů kriminální činnosti (např. krádeží aut, vloupání či pouličního prodeje drog), ale velmi podstatně i k výraznému nárůstu únosů. Například v hlavním městě Mexico City, kde byla nejvyšší míra oficiální (nahlášené¹²) únosnosti, bylo mezi lety 2000–2005 zaregistrováno celkem 917 únosů (ibid.). Právě únos je, jak zmiňuje Chabat (ibid.), velmi závažným typem zločinu z důvodu výrazně negativního sociálního dopadu, neboť „ovlivňuje život a psychické zdraví unesených a jejich rodin a vyvolává pocit zranitelnosti“ (ibid.).

Foxově administrativě se podařilo zadržet či eliminovat několik ústředních představitelů kartelů (Ramon Arellano-Félix, Benjamin Arellano-Félix [vedoucí představitel kartelu z Tijuany], Osiel Cardenas-Guillen [vůdce kartelu ze Zálivu] a další [viz Chabat 2006: 15–16]) a považovali rostoucí násilí za znak svého úspěšného zakročení proti strukturám obchodu s drogami. Nicméně ve skutečnosti odstranění hlavních postav drogového obchodu pouze podpořilo rivalitu mezi jednotlivými kartely a bezpečnostní situace v zemi se tak nadále zhoršovala, což dokládá například vládní operace „Bezpečné

¹¹ V roce 2001 například Foxova administrativa propustila celé oddělení nejvyššího státního zástupce ve státě Chihuahua z důvodu jeho spolupráce s kartelem z Juarez (Chabat 2006: 16).

¹² Značná část z únosů zůstává dle Chabata (2006: 14–15) nenahlášená.

Mexiko“ (*Mexico Seguro*), kdy v průběhu roku 2005 vláda vyslala za účelem stabilizace bezpečnostní situace do několika řady severomexických měst (např. Tijuana, Nuevo Laredo, nebo Culiacan) početné jednotky armády a federální policie (ibid.: 17; Medel-Thoumi: 206; Stratfor 2005).

5.6 Félipe Calderon a deteriorace bezpečnostní situace v letech 2006-2012

Politická strana PAN si mocenskou pozici udržela i v rámci prezidentských voleb v roce 2006, když v těchto volbách velice těsně (viz níže) zvítězil její kandidát Félipe Calderon (2006–2012). Calderon se rozhodl v reakci na rostoucí kriminalitu a násilí v zemi výrazně eskalovat vládní postup vůči kartelům a obchodu s drogami, kdy za převážného užití vojenských prostředků usiloval o znovunabytí vládní kontroly nad oblastmi pod převážnou kontrolou kriminálních organizací (Moloeznik 2013: 74).¹³ Na základě toho Calderon zahájil celkem šest vojensko-policejních misí odehrávajících se na území devíti mexických států. Jako první byla pouze jedenáct dní po Calderonově inauguraci zahájena operace v prezidentově rodném státě Michoacán, další operace posléze následovaly ve státech Baja California, Chihuahua, Durango, Sinaloa, ale i v dalších. Tato přímá konfrontace kriminálních struktur poté tvořila jednu ze tří základních částí vládní strategie boje proti obchodování s drogami (Chabat 2010: 6–7) a do konce roku 2008 na ní participovalo téměř 40 000 vojáků a 5 000 federálních policistů (González 2009: 74).

Výrazné zintenzivnění vládního postupu zdůvodňují někteří autoři, jak uvádí González (2009: 74), jako způsob legitimizace Calderonova velmi těsného volebního vítězství, kdy Calderon pouze velice těsně porazil Andrése Manuela Lopéze Obradora ze středolevicové strany PRD (*Partido de la Revolución Democrática*), když získal dle Federálního volebního institutu IFE pouze o 0,58 procent více hlasů (Watt-Zepeda 2012:

¹³ Calderonova eskalace je často považována za počátek „mexické drogové války“ (*mexican drug war*), avšak výrazně rostoucí násilí ze strany organizací obchodujících s drogami je možné pozorovat již na konci období vlády prezidenta Foxe. Výrazné projevy mexického protidrogového postupu lze pak sledovat, jak bylo v práci zmíněno, již počátkem 70. let.

183), což bylo následováno mohutnými protesty, doprovázenými výrazným nárůstem počtu policistů a vojáků v ulicích a zvýšenou ostrahou prezidentské rezidence (ibid.).¹⁴

Jiní autoři však, jak uvádí González (2009: 74), s tímto „politickým“ zdůvodněním nesouhlasí a považují ho za konspirační teorii a zdůvodňují Calderonovu eskalaci právě kontrolou rozsáhlého mexického území drogovými kartely, které představovalo podstatnou hrozbu pro mexickou centrální vládu. Podobně pak tato skupina analytici upozorňují na to, že „válka“ proti kartelům de facto probíhala již za vlády prezidenta Foxe.

Calderonův značně militaristický postup, jak uvádí Watt a Zepeda (2012: 186), doprovázel výrazný nárůst financování vládních bezpečnostních agentur (SEDENA, SSP, SEMAR, PGR), které zároveň představují hlavní vládní komponenty boje proti obchodu s drogami. Celkový rozpočet těchto agentur vzrostl v letech 2007–2012 téměř jednonásobně (konkrétně o 77 procent [ibid.]¹⁵), avšak nepřispěl ke zlepšení bezpečnostní situace, ale naopak se dle autorů stal jednou z hlavních příčin prudkého zhoršení bezpečnostní situace a nárůstu násilí v zemi.

Calderonovým cílem bylo poměrně klasicky zaměřit se na eliminaci (zadržení či zavraždění) jednotlivých nejvýznamnějších kriminálních organizací, nicméně, jak poznamenávají Watt a Zepeda (ibid.: 188), nikterak neadresovala finanční stránku organizací obchodujících s drogami, která představuje základ jejich fungování (ibid.). Dalším podstatným faktorem militarizovaného vládního postupu, byla, jak zmiňují autoři, také konkurence mezi vládními složkami či agenturami (armáda, PGR, SSP, námořnictvo), a tak i v mnoha případech nedostatečná „vzájemná kooperace“ těchto složek, a tedy i schopnost naplňovat jejich stanovené cíle.

Razantní nárůst násilí doprovázející Calderonův militarizovaný postup vůči kriminálním organizacím dokládají například data mexického Národního institutu statistiky, geografie a informací (INEGI), které ve své studii násilí v Mexiku uvádějí Heinle, Molzahn a Shirk (2015). Podle nich jen za rok 2008 vzrostl počet záměrných vražd

¹⁴ Důvěryhodnosti voleb dle Watta a Zepedy (2012: 183) nepřidala ani skutečnost, že IFE odmítl zveřejnit po konci voleb exit poll a „ihned po volbách se začaly objevovat zprávy o chybějících volebních lístcích objevujících se na skládkách a řekách“ (ibid.).

¹⁵ Podrobný rozpis nárůstu financování těchto zmíněných mexických bezpečnostních institucí lze najít ve Watt a Zepeda (2012: 187).

o 58 procent, při čemž výrazně stoupal až do roku 2011, kdy míra násilí kulminovala (v posledním roce Calderonovy administrativy, tedy roce 2012, se míra násilí dle autorů snížila o 4 procenta). Celkový počet úmyslných vražd v letech 2006–2012 poté dosahoval dle institutu závratných 121 669 lidí, tedy, jak dodávají autoři, „přibližně 20 000 lidí ročně, více než 55 lidí denně nebo přes dva lidi každou hodinu.“ (ibid.).

Výrazně poté vzrostla i míra kriminality, kdy se podstatně zvýšil počet únosů, krádeží automobilů nebo vydírání. Obzvláště vysoký byl nárůst únosů, jejich míra se dle dat mexického periodika Reforma zvýšila mezi lety 2007–2010 téměř dvojnásobně (188 procent), kdy v roce 2007 došlo k 438 případům únosu a v roce 2010 již k celkem 1 262 únosům (Watt-Zepeda 2012: 192). Velmi podstatně se ale zvýšila i brutalita násilí, kdy opětovaně došlo k rozšíření užívání techniky dekapitace obětí kartelů, mučení či věšení obětí z mostů, těl obětí nalezených odložených poblíž dálnic, nebo dokonce masových hrobů obětí kartelů (Taylor 2012; Watt-Zepeda 2012: 185-186, 192-193; González 2012: 72).

5.7 George Bush a změna diskurzu po 11. září

Za vlády prezidenta Bushe došlo v souvislosti s útoky 11. září k podstatnému ovlivnění vládního postoje vůči drogové problematice tématem terorismu. Některé typické právně vynucovací agentury, které se do této doby terorismem téměř či zcela nezabývaly (typicky např. DEA), jak uvádí Nadelmann a Andreas (2006: 197), náhle velmi aktivně snažily přizpůsobit tomuto „novému bezpečnostnímu prostředí“ (ibid.). Došlo tak ke znovuakcentování tzv. narkoterorismu jako potenciaálního propojení teroristických a drogově-obchodních elementů, a tak i „znovuzabalení války proti drogám jako součásti války proti teroru“ (ibid.), a tedy do značné míry prolnutí obou těchto jevů (obchodu s drogami a terorismu).¹⁶ Propojení obou fenoménů je možné pozorovat například i v rámci televizního reklamního spotu ONDCP z roku 2002, který upozorňoval na vazbu mezi obchodem s drogami a terorismem.

¹⁶ Termín narkoterorismus se objevuje dle Nadelmanna a Andrease (2006: 11) již minimálně v 80. letech, nebyla mu však přikládána zdaleka taková váha jako po útocích 11. září, kdy byl termín brán mnohem závažněji a byl mnohem více užíván, a to i přes to, že „jeho analytický přínos byl sporný“ (ibid.).

Tento drogově-teroristický nexus byl velmi zřetelný v Kolumbii, kde došlo po roce 2002 de facto k prolnutí boje proti drogám a protipovstaleckého boje, což mimo zajištění další podpory ze strany Spojených států mělo i řadu dalších důsledků (více viz *ibid.*). Propojení boje proti drogám a teroru však mělo dle Nadelmannna a Andrease nicméně i obecnější implikace, kdy začaly být obě z těchto snah „rámovány jako součást většího bezpečnostního cíle vnucování kontroly nad zločinnými oblastmi“ (Nadelmann-Andreas 2006: 197).

Útoky na cíle ve Spojených státech se však velmi výrazně projevily na mexické (ale i kanadské) hranici se Spojenými státy (a to jak z krátkodobého, tak i dlouhodobého hlediska); neboť, jak uvádí Payan, pozornost politiků a vládních úředníků se po útocích velice rychle obrátila na otázku „ilegální migrace a laxní bezpečnosti [v oblasti hranice][...]“ (Payan 2006: 88), a „[p]ozději zpravodajství“ (*ibid.*).

Krátce poté, co došlo k útokům, byla uzavřena (nejprve zcela a posléze částečně prostřednictvím důkladné kontroly pohybu na hranici) hranice s Mexikem, což vedlo podobně jako v případě operace Intercept k podstatnému několik dní trvajícimu omezení ekonomické výměny a dopravy a pohybu osob mezi oběma státy (Payan 2006: 89–90). Nově vzniklý diskurz boje proti terorismu a vládní snaha o „zabezpečení“ hranice se poté v rámci dlouhodobějšího časového horizontu projevila i na vládních agenturách, úrovni vnucování práva v oblasti mexicko-americké hranice, ale i postupné technologicko-fortifikační proměně hranice.

Vládní agentury působící v oblasti hranice byly částečně viněny z útoků 9/11, na základě jejich nízké propojenosti a vzájemné komunikace (Payan 2006: 94). Tento „nedostatek“ mělo adresovat vytvoření ministerstva vnitřní bezpečnosti (*Department of Homeland Security*, DHS) v roce 2002. Nově vzniklé ministerstvo sjednocovalo celkem dvacet jedna někdejších vládních agentur, včetně dvou z těch, které do této doby působily v oblasti hranice, tedy Celní správy a INS, a s přibližným počtem 230 000 (stav v roce 2010) se stalo podstatnou složkou vládní byrokracie (Andreas 2013: 321). Dle Payana (2006: 94) se však jednalo pouze o vnitřní změnu uspořádání byrokracie, která blíže neadresovala podryvající otázky obchodu, imigrace a problematiky dovozu zakázaných látek. Zaměření na tyto problémy a koordinaci byrokracie bylo poté dle Payana (*ibid.*: 95–

96) poměrně překvapivé i vzhledem k tomu, že jako hlavní příčina útoků bylo oficiálně uvedeno selhání zpravodajských služeb.¹⁷

Změna však nebyla pouze institucionální, ale i konceptuální, neboť, jak uvádí Andreas (2013: 321), po vzniku nového ministerstva „tradiční obavy“, jakými jsou narkotika a „neautorizovaní migranti“, splynuly s bojem proti terorismu a jako takové začaly být považovány za „transnacionální bezpečnostní hrozby“ (ibid.). To podstatně ovlivnilo (zpřísnilo) i migrační politiku Spojených států a vedlo mimo jiné k výraznému posílení policejní kontroly hranice ze strany Pohraniční policie (*Border Police*), která v reakci na útoky výrazně navyšovala počet svých členů, ale zintenzivnění militarizace hranice pod záštitou nově vzniklého diskurzu „vnitřní bezpečnosti“ (*homeland security*) (ibid.: 321, 322–324).

Opevňování hranice obecně je, jak uvádí Shirk (2011: 18), založena na „mylném předpokladu, že je možné efektivně adresovat obchod s drogami, zbraněmi a penězi prostřednictvím zamezování [těchto činností], zejména podél dva tisíce mil dlouhé mexicko-americké hranice“ (ibid.). Relativně neuvěřitelná míra kontroly hranice, která je dnes paradoxně více „opevněná“ než za mexicko-americké války, se však dle autora výrazněji neprojevila na činnosti mexických kartelů, které nadále zásobují vysokou poptávku Spojených států po psychoaktivních látkách.

5.8 Iniciativa Mérida

Prezident Calderón si v průběhu roku 2007 vyžádal, jak uvádí Seelke a Finklea (2017: 9), pomoc pro „boj proti drogám a pašování zbraní“ od prezidenta Bushe, na základě čehož se obě administrativy domluvily na společné spolupráci v rámci tzv. Iniciativy Mérida. Tento vládní program ministerstvo zahraničí Spojených států definuje jako „[...] bezprecedentní partnerství mezi Spojenými státy a Mexikem [za účelem] boje proti organizovanému zločinu a [s ním] souvisejícího násilí za současného prohlubování lidských práv a vlády práva“ (U.S. Department of State 2016).

¹⁷ Otázka zpravodajství byla dle Payana (2006: 95) vládou adresována teprve v roce 2005. Předcházející čtyři roky se dle autora (ibid.: 95–96) vládní odpověď na útoky 11. září omezovala na oblast obchodu a imigrace; otázka obchodu s drogami nebyla (po stránce legislativy či reorganizace byrokratické struktury) dle autora během tohoto období akcentována vůbec.

Iniciálně byl program rozdělen do tří hlavních „košíků“ – oblastí asistence. Součástí prvního a zároveň největšího košíku (dle Olsona [2017: 5] přibližně 62,9 procent z celkových požadovaných financí) byla oblast boje proti obchodu s drogami, boje proti terorismu a zajišťování „bezpečnosti“ v oblasti hranice mezi oběma státy. Druhý košík se zaměřoval na oblast „veřejné bezpečnosti a vynucování práva“ (22,37 procent požadovaných prostředků [ibid.]) a jeho hlavní součástí byla „prevence zločinu a modernizace policie“. Třetí a zároveň po stránce požadovaných prostředků nejmenší (přibližně 15,04 procent z celkové požadované částky [ibid.]) „košík“ se zaměřoval na „budování institucí a vlády práva“ a jeho součástí byla například pomoc v rámci posilování lidských práv, mexického vězeňského systému nebo reformy mexického soudního systému (Woodrow Wilson International Center for Scholars 2012a; Woodrow Wilson International Center for Scholars 2012b).

Celková požadovaná hodnota programu předložená Kongresu dosahovala 1,4 miliardy dolarů, které měly tyto aktivity financovat po dobu následujících tří let, od počátku finančního roku 2008. V roce 2008 poté Kongres schválil pro účely programu celkem 400 milionů dolarů (Olson 2017: 4, 7).

Jak může být patrné i z procentuálního rozložení jednotlivých požadovaných částí iniciativy, velmi podstatnou část první fáze programu (2008–2010) tvořila zejména podpora ve formě vojenské a další technologicky-materiální pomoci (např. rentgenových zařízení), které měly pomoci vládním právně-vynucovacím složkám v boji proti obchodu s drogami a vynucování práva. Celkové náklady na techniku (letouny, přepravní zařízení) a výstroj představovaly dle Shirka (2011: 17) více než polovinu z prostředků prvotní fáze iniciativy a pouze hodnota letounů během tohoto období dosahovala přibližně hodnoty 590,5 milionu dolarů (Seelke-Finklea 2017: 22). Program tak usiloval o řešení situace v Mexiku výrazně militaristickým způsobem, neboť se obě z administrativ domnívaly, že je potřeba „zlepšit profesionalitu vojenských a bezpečnostních složek“ (Martínez-Rosen 2016: 117) a vykazoval výraznou podobnost s nechvalně proslulým Plánem Kolumbie.

Přestože iniciativa byla původně zamýšlená jako rovnocenná pro obě strany a explicitně se hovořilo o „sdílené odpovědnosti“ obou států, dle Guzika (2013: 173) se toto v případě Méridy nepotvrdilo. Iniciativa je, jak zmiňuje autor, výhodná především pro Spojené státy, neboť slouží zejména k potlačování obchodu s drogami, tedy dlouhodobému

zájmu Spojených států v oblasti. Oproti tomu se smlouva zabývá jen minimálně obchodem se zbraněmi, který je naopak zásadním tématem pro mexickou stranu, poněvadž velká část zbraní v Mexiku (a tedy i arzenálu kriminálních organizací) má svůj původ právě ve Spojených státech. Současně poté, jak uvádí autor, platí nerovnost i v samotném provádění činnosti zabraňující obchodu s drogami, kterou většinou plní mexické právně-vynucovací složky. Velmi podstatně poté, jak uvádí Guzik, také z dodávek vojenského vybavení, představujících podstatnou součást iniciativy, profitují firmy produkující militární prostředky.

Dle Lozano-Vázquez a Rebolledo Florese (2015: 245) byla iniciativa a její koncepce „sdílené odpovědnosti“ prostředkem „legitimizace bezpečnostních politik“ obou zainteresovaných administrativ. Prezidentu Bushovi umožnila projekci války proti teroru na mexické hranici a Calderonovi „rozšíření a institucionalizaci jeho domácí války vůči kartelům s [pomocí] Spojených států“ (ibid.).

5.9 B. Obama, přehodnocení iniciativy Mérida a změna přístupu k drogové problematice?

Zvolení prezidenta Baracka Obamy v roce 2009 společně s majoritou Demokratické strany v Kongresu mohlo znamenat přehodnocení iniciativy Mérida, která byla odsouhlasena pouze do roku 2011 (Olson 2017: 8). Přestože si prezident Obama uvědomoval, že je potřeba změnit koncepci iniciativy Mérida tak, aby se nezaměřovala pouze na snížení nabídky, ale zabývala se i dalšími významnými otázkami ve vztahu k Mexiku; rozsáhlé korupci, problematice pašování zbraní (velká část mexických zbraní, jak již bylo zmíněno, pochází ze Spojených států), ale i snížení poptávky psychoaktivních látek ve Spojených státech (Martínez-Rosen 2016: 121–122), tento „diskurz [...] byl převážně rétorický“ (ibid.: 123) a Obamova administrativa se rozhodla v iniciativě v partikulárně pozměněné podobě pokračovat.

Obnovená iniciativa, nazývaná jako „*Beyond Mérida*“ (v překladu Dále než Mérida) byla založena na čtyřech „pilířích“, a to: 1) „Narušení činnosti skupin organizovaného zločinu“; 2) „Institucionalizace vlády práva při [současné] ochraně lidských práv“; 3) „Vytvoření hranice 21. století“ a 4) „Budování silných a odolných komunit“ (Seelke-Finklea 2017: 21).

První z pilířů se zaměřuje, jak uvádí Lozano-Vázquez a Rebolledo Flores (2015: 236–249), na omezení moci mexických kriminálních organizací (tedy především kartelů), čehož má být dosaženo prostřednictvím eliminace vedoucích představitelů těchto organizací či snížením profitability obchodu s drogami.

Druhý pilíř („Institucionalizace vlády práva při [současné] ochraně lidských práv“) iniciativy se zaměřuje, jak uvádí Lozano-Vázquez a Rebolledo Flores (2015: 247), na „posílení institucí“; neboť předpoklad řádně fungujících institucí je vnímán jako klíčový pro potlačování zločinu. To je, jak uvádí Seelke a Finklea (2017: 4), zvláště aktuální v případě Mexika, kde je v současnosti minimální trestní vymahatelnost (odhadem 82 procent vražd není trestně postihováno, u jiných typů zločinu je pak míra „beztrestnosti“ ještě vyšší [ibid.]). V rámci tohoto pilíře Spojené státy poskytovaly výcvik, vzdělávání, vybavení a další typy pomoci mexickým policejním složkám, které mají za účel tyto složky určitým způsobem reformovat za účelem větší efektivity a úrovně korupce těchto složek. Zároveň se poté podpora Spojených států zaměřovala na podporu reformy mexického (federálního i státního) soudního a penálního systému, formou materiálního či technického zajištění a personálního výcviku v obou těchto sférách. Podpora v oblasti soudnictví souvisela převážně se změnou koncepce mexického soudního systému, který během roku 2016 přešel ze systému založeného na inkvizičním řízení na systém akuzičního řízení, tedy podobný soudní systém, který se užívá ve Spojených státech (podrobněji viz Seelke-Finklea 2017: 6–7).

Třetí z ústředních komponent obnovené koncepce iniciativy Mérida představovalo „Vytvoření hranice 21. století“. Tento nový cíl, jak zmiňuje Olson (2017: 9), měl představovat určitý posun ve způsobu přístupu k hranici, která byla v rámci první části iniciativy v režii G. Bushe fortifikována v důsledku obav z „terorismu“ a „spill-overu“ násilí z Mexika do Spojených států, jež se však později ukázaly jako neopodstatněné, neboť mexické násilí se směrem do Spojených států nerozšířilo, a stejně tak se Mexiko doposud nestalo ani zdrojem jakýchkoliv (veřejně známých) teroristických útoků na Spojené státy. Nově koncipovaná hranice by měla, jak uvádí Olson (2017: 9), směřovat k tomu „[s]píše než [aby byl] vnímán každý migrant nebo komerční zásilka [putující] přes americko-mexickou hranici jako potencionální hrozba, [byl přikládán] větší důraz na oddělení

riskantního od běžného“ (ibid.), a tak „vyvážit bezpečnost, obchod a lidský pohyb užitím nástrojů ‚segregace rizika‘ [za účelem] efektivnějšího řízení hranice“ (ibid.).

Poslední čtvrtý pilíř, a tedy hlavní součástí programu, představovalo „Budování silných a odolných komunit“, tedy, jak uvádí Seelke a Finklea (2017: 11): „[...] adresování základních příčin zločinu a násilí, podporu bezpečnosti a společenského rozvoje a budování komunit [,] které odolají tlakům kriminality a násilí“ (ibid.). V praxi byly součástí pilíře například vzdělávacími programy zaměřující se na budování povědomí o „důležitosti vlády práva“ (ibid.) nebo podpora snížení poptávky psychoaktivních látek v Mexiku (např. školení drogových poradců či podpora vzniku „komunitních protidrogových koalic“ [ibid.: 12]) (více viz Seelke-Finklea 2017: 11–12); čímž tato část iniciativy, jak zmiňuje Lozano-Vazquez a Rebolledo-Flores (2015: 248), velmi podstatně (byť limitovaně) akcentuje v rámci postupu proti obchodu s drogami roli vzdělávání, a psychologický a zdravotní faktor v přistupování k závislosti.

Podpora Spojených států je nicméně velmi problematická kvůli deterioraci bezpečnostní situace, kdy i přes zatčení mnoha z ústředních představitelů kartelů nedošlo k výraznému narušení činnosti organizací obchodujících s drogami, a naopak výrazně rostlo násilí v zemi (Watt-Zepeda 2012: 197). Eliminace hlavních představitelů organizací (v souladu s tím, co již bylo částečně zmíněno), jak uvádí Lozano-Vázquez a Rebolledo Flores (2015: 236–249), otázku kriminálních organizací/drogových kartelů příliš neřeší, neboť místa drogových bossů jsou okamžitě nahrazena, což dle autorů odkazuje na strukturální podstatu otázky obchodu s drogami (tedy dle autorů např. otázky kriminalizace drog, velmi vysokých finančních zisků z prodeje drog, korupce apod.). Zároveň je poté relativně velmi problematická otázka snížení výnosnosti obchodu s drogami (jako jedna z ústředních komponent prvního pilíře iniciativy Mérida), neboť obchodování s drogami je nadále zdrojem generace obrovských finančních zisků (a tedy i výrazným ekonomickým stimulem), zatímco omezení tzv. praní peněz z prodeje drog je velmi náročné a nebyla mu doposud věnována náležitá pozornost. Zároveň pak autoři kritizují i to, že první pilíř iniciativy jde de facto „na ruku“ Calderonově strategii militarizovaného postupu vůči drogovým kartelům, která je, jak již bylo zmíněno, spojena s výrazným nárůstem lidských obětí a násilí ze strany kartelů.

Velmi sporná je také podpora Spojených států v rámci iniciativy Mérida i vzhledem k výraznému nárůstu případů porušování lidských práv ze strany mexických bezpečnostních složek nasazených do „drogové války“ prezidenta Calderona, na které upozorňovala například organizace Human Rights Watch. Dle zprávy vydané organizací (HRW 2011) se členové mexické armády nasazení do boje proti organizovanému zločinu podílely na případech vynucených zmizení, na mimosoudních vraždách a mučení. Nárůst počtu těchto činů dokládá mexická Národní komise pro lidská práva, dle které mezi lety 2003–2006 bylo ohlášeno celkem 691 stížností týkajících se porušování lidských práv civilistů ze strany příslušníků vojenských složek, zatímco v letech 2007–2010 bylo nahlášeno celkem 4 083 případů (HRW 2011).

Oběti těchto činů, které představovali většinou muži nižších ekonomických tříd, nebyly, jak uvádí organizace, dle jejich svědectví či svědectví osob jim blízkých zapojeny do obchodu s drogami nebo neprováděly činnosti, ze kterých byly obviňovány. Pokud existovaly nějaké průkazní materiály o této činnosti osob, byly dle vyšetřování organizace většinou získány za využití mučení či jiných násilných technik, v některých případech byly tyto osoby z činů nařčeny neprávem, případně pak byla dokonce justičně prokázána jejich nevina (ibid.). Dle organizace jsou tyto případy následně velmi nedostatečně prošetřovány ze strany „vládních a civilních žalobců“ (ibid.). Jak osvětlují Watt a Zepeda (2012: 201), Mexiko je zemí s „historií garance nepostihnutelnosti [členů] armády a politiků“ (ibid.). Pokud někdo dle autorů vyžaduje vyšetření těchto zločinů, je k němu přistupováno a priori odmítavým způsobem. Kdokoliv chce podat žádost o vyšetření, musí, jak zmiňují autoři, dodat pádné důkazy o daných případech armádním a vládním představitelům, kteří se logicky snaží ze své pozice vyšetřování komplikovat. Oběti nejvíce závažných zločinů jsou dle autorů ve většině případů velmi chudí lidé (což dokládá i výše zmiňovaná zpráva organizace Human Rights Watch), kteří mají často nízkou úroveň vzdělání, případně jsou negramotní a jejich možnosti podat stížnost jsou tak v praxi velice omezené.

Jednoznačný nepoměr („asymetrie“) mezi oběma státy, ale i další strukturální faktory tak dle Walkera (2015: 94) měly výrazný vliv na „určování širší agendy“ ze strany Spojených států, a tedy i to, že se „bezpečnost, artikulovaná především jako militarizace, ukázala jako ústřední priorita [iniciativy Mérida]“ (ibid.).

Takto definovaná iniciativa však jak uvádí Tekin (2015: 6) povede pouze k větší „institucionalizace vynucování práva“ (ibid.) a jeho jednotlivé části vykazují podstatné nedostatky a mohou mít i výrazné negativní důsledky (viz ibid.); přístup je koncipován velice partikulárně a vůbec se nezaměřuje na dva zásadní jevy v rámci obchodování s drogami v Mexiku, a to poptávku těchto látek ve Spojených státech a otázku mexické chudoby. Velmi omezené výsledky programu poté dle autorky znamenají, že iniciativa nebyla „ani účinná ani dostatečná“ (ibid.).

5.10 Role byrokracie a vládních agentur ve válce proti drogám

Výraznou roli v rámci prohibiční strategie války proti drogám sehrává, jak uvádí Bertram et al. (1996:126), byrokracie participující na vládním protidrogovém postupu, a tedy vymáhání práva ve vztahu k drogové problematice. Byrokracie, jakožto celá řada vládních agentur, jež se účastní boje proti drogám, představuje určitý stabilní základ, na který se mohou v případě potřeby prezidentské administrativy obrátit. Pokračovat v boji proti drogám (nebo ho případně ještě zintenzivňovat) je nicméně i vitálním zájmem těchto často velmi zbytnělých institucí (ibid.).

Dle Benson, Rasmussena a Sollarse (1995: 23-24), kteří se zabývají rolí byrokracií v kontextu války proti drogám, může „chování byrokracií“ vycházet z jejich snahy o zajištění „bezpečnosti“, získání „prestíže“, nebo pouze úsilí této struktury zajistit si co největší rozpočet, ale i řady dalších vlivů (ibid.: 24). Právně-vynucovací byrokracie jsou dle autorů typické svým „podnikatelským soutěžením [...], v rámci něhož jednotliví byrokraté sledují své subjektivní cíle selektivním vyhledáváním a implementováním politických inovací“ (ibid.) Dle autorů poté sehrály právně-vynucovací byrokracie klíčovou úlohu v rámci historického procesu kriminalizace drog, což ilustrují na vlivu Úřadu pro narkotika a jeho činnosti vztahující se k Harrisonově zákonu a zákonu o zdanění marihuany z roku 1937. K tomu, aby byrokracie mohly naplňovat své partikulární cíle, potřebují dle Bersona, Rasmussena a Sollarse určité „zdroje“. O tyto zdroje byrokracie soupeří s ostatními byrokraciemi; díky čemuž určitým způsobem fabrikují důležitost toho, co mohou poskytovat, například prostřednictvím „lobbingu, politické manipulace a selektivního zveřejňování informací dalším zájmovým skupinám a médiím“ (ibid.: 24–25).

Pokud poté, jak zmiňují Benson, Rasmussen a Sollars (ibid.: 26), dojde k převedení zodpovědnosti za určitou společenskou otázku/problém, jakým je dle autorů například kriminalita, na byrokracie; ty se zpravidla zbavují této zodpovědností a přenášejí ji na některé další subjekty. V případě psychoaktivních látek jsou tak například za kriminalitu viněny osoby užívající tyto látky. Spojitost mezi uživateli drog a kriminalitou následně tyto byrokracie dokládají na základě „závadějících“ informací, které většinou pocházejí z jejich vlastní produkce, což vede ke zvýšení „kontroly obchodu drog“ jako prostředku snižování celkové úrovně kriminality, a to i přesto, že vliv intenzivnějšího vynuucování práva v oblasti drog na snižování míry širší kriminální činnosti (tedy té, která není spojená s drogami) dle autorů nebyl prokázán.

5.10.1 Vývoj a rozsah proti-drogové byrokracie

K zásadnímu rozvoji protidrogové administrativy, jak uvádějí Bertram et al., došlo za vlády prezidenta R. Nixona, kdy výrazně vzrostlo financování stávajících protidrogových institucí (Úřad pro narkotika a nebezpečné drogy, *Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs*, BNDD), ale velmi podstatně vznikla i řada zcela nových institucí, jež byly následně v roce 1973 konsolidovány v rámci nově vzniklé agentury DEA. Tato agentura poměrně rychle zbytnovala po stránce personálu i rozpočtu. V roce 1981 byl rozpočet organizace celkem 219,4 milionu dolarů; počátkem fiskálního roku 1993 poté, jak uvádějí autoři, více než třikrát vyšší a dosahoval již 756.6 milionu dolarů. Výrazně se pak zvýšila i personální složka organizace, kterou do roku 1990 představovalo celkem 6098 zaměstnanců, a geografické rozšíření organizace, kdy ve stejném roce organizace působila kromě Spojených států v dalších čtyřiceti osmi státech (Bertram et al. 1996: 126-127).

Součástí tohoto „narko-vynuocovacího komplexu“ (*narco-enforcement complex*), jak tuto obsáhlou byrokratickou strukturu zapojenou do boje proti drogám nazývají Bertram et al., je kromě DEA i řada dalších institucí/agentur. Sonda autorů do protidrogového aparátu v roce 1993 ilustruje jeho rozsah.

V roce 1993 byla největší část rozpočtu na vládní protidrogový postup rozdělena mezi ministerstvo spravedlnosti a financí. Spektrum činností ministerstva spravedlnosti bylo relativně velmi široké; kromě DEA se zde, dle autorů, nacházelo dalších čtrnáct agentur zabývajících se vynuucováním práva v oblasti drog; do vládního postupu proti

drogám byl různými způsobem zapojen například Federální úřad pro vyšetřování (FBI), USMS (*United State Marshals Service*), Federální úřad pro vězeňství (*Federal Bureau of Prisons*, BOP) nebo Imigrační a naturalizační úřad (*Immigration and Naturalisation Service*, INS) (Bertram et al. 1996: 127). V rámci ministerstva financí se vynucováním práva ve vztahu k drogové problematice zabývalo „pouze“ sedm agentur. Konkrétně například Celní správa (*U. S. Customs Service*) nebo IRS (*Internal Revenue Service*). Třetím největším příjemcem rozpočtu poté bylo ministerstvo obrany (*Department of Defense*, DoD), jehož role (a tedy i alokované finance) rostla s militarizací války proti drogám za vlády prezidenta Reagana a Bushe staršího, kdy rozpočet tohoto ministerstva překračoval v roce 1992 jednu miliardu dolarů, následně poté za vlády prezidenta Clintona rozpočet klesl na 700 milionů dolarů. Boj proti drogám se poté stal, jak autoři upozorňují, i podstatnou součástí agendy Severoamerického velitelství protivzdušné obrany (*North American Aerospace Defense Command*, NORAD) a Jižního velitelství (*United States Southern Command*, USSOUTHCOM) v Panamě. Na interdikčních aktivitách ve Spojených státech se poté více způsoby podílela i Národní garda (ibid.: 127–128).

Kromě výše zmíněných vládních byrokracií se nicméně i přes prvotní nezřejmost jejich relevance na boji proti obchodu s drogami dle Bertram et al. (ibid.: 128) podílely například i ministerstvo dopravy (Pobřežní hlídka, *Coast Guard*) nebo ministerstvo zemědělství (Lesní služba, *Forest Service* či Zemědělská výzkumná služba, *Agricultural Research Service*). Vzhledem ke značnému zatížení soudního systému případy souvisejících s drogami (v roce 1994 se dle autorů jednalo až o třetinu z celkového počtu všech případů okresních soudů, tedy přibližně 25 500 případů) pak podstatnou část „narko-vynucovacího“ komplexu tvořil i soudní systém.

6 Alternativní možnosti přístupu k drogové problematice a konec války proti drogám?

6.1 Století neúspěšného boje proti užívání psychoaktivních látek

Hned několik skutečností, které shrnuje Bagley, Rosen a Kassab (2015: 412), poukazuje na to, že prohibiční přístup a strategie války proti drogám Spojených států je neúspěšná a vysoce kontraproduktivní. Snahy o potlačení obchodu s drogami (tedy

pěstování zdrojových plodin, výroba či pašování drog) v jedné lokaci/zemi vedly pouze k tomu, že se tyto aktivity geograficky přemístily do jiné oblasti, což je obecně známo jako tzv. balónkový efekt. Tento jev lze velmi dobře pozorovat například na přemístění produkce koky z Bolívie a Peru do Kolumbie v 80. letech, na základě rozsáhlých protidrogových aktivit výrazně podporovaných Spojenými státy, ale i řadě dalších podobných příkladů, velmi podstatně například již zmiňovaném přesměrování obchodu s kokainem do oblasti Mexika.

Výrazný důraz na militarizaci řešení obchodu s drogami, exportovaný mimo jiné do zemí Latinské Ameriky, poté vedl pouze ke zmiňované geografické relokaci obchodu s drogami, aniž by přispěl k „[...] řešení širších otázek [...] jako je korupce, slabé instituce, a vysoké úrovně korupce“ (Bagley-Rosen-Kassab 2015: 414). Stejně tak bylo, jak zmiňují autoři, mylné i propojení obchodu s drogami a terorismu, neboť obchodníci s drogami jsou, na rozdíl od teroristů, motivováni zejména finančními zisky. V postupu proti obchodníkům s drogami tak dle autorů nemá například smysl užívat některých vojenských taktik, jako je například eliminace vedoucích představitelů organizací obchodujících s drogami, které neadresují otázku poptávky po drogách jako fundament činnosti těchto organizací. Velmi podstatně má poté, jak zmiňují autoři, vnitrostátní užití armády výrazné negativní humanitární a právní dopady v zemích, kde vojenské složky působí.

Potlačování organizací obchodujících s drogami v rámci strategie války proti drogám dle Bagleyho, Rosen a Kasab (ibid.: 415-416) také vedlo k tzv. efektu švába (*cockroach effect*), kdy došlo k výrazné fragmentaci aktérů zapojených do obchodu s drogami, ke které došlo v důsledku protidrogových aktivit v Kolumbii (rozložení rozsáhlých organizací obchodujících s drogami, Medellin a Cali v 90. letech), ale i Mexiku (vládní postup vůči kartelům za vlády prezidenta Foxe).

Válka proti drogám je poté, jak uvádí Bagley, Rosen a Kassab (2015: 416–417), a jak již bylo částečně zmíněno, výrazně asymetrická, neboť negativní dopady (většina nákladů na boj proti drogám, ale i utrpení a humanitární dopady) nesou latinsko-americké země. To je dle autorů dáno tím, že vedoucí političtí představitelé latinsko-amerických zemí od Spojených států jako země s dlouhodobě největší spotřebou psychoaktivních látek očekávaly řešení problematiky drogového obchodu. Vzhledem k hegemonické pozici Spojených států však toto řešení nebralo v potaz latinsko-americké země a zaměřovalo se

především na omezení nabídky psychoaktivních látek a potlačování obchodu s drogami v rámci těchto latinsko-amerických zemí, které tak „Washington přinutil podřídit se pravidlům a agendě, kterou navrhl“ (ibid.: 417).

Přestože je dnes spotřeba drog globálně rozšířena, Spojené státy jsou stále zemí s jejich největší spotřebou (ibid.: 419). Lze tak očekávat, že odlišný přístup k psychoaktivním látkám ve Spojených státech tak bude mít výrazný dopad na obchod s drogami. S přihlédnutím k ohromným finančním prostředkům věnovaným boji proti drogám a výše zmíněným nedostatkům poukazujícím na celkové selhání strategie války proti drogám tak dlouhodobě probíhá diskuze o alternativních možnostech řešení drogové problematiky; dekriminlizaci či legalizaci psychoaktivních látek a tzv. přístupu harm reduction.

6.2 Harm reduction jako alternativa

Užití kombinace harm reduction přístupů, jejichž zastřešující princip, lze dle Kleina, Daye a Harriotta (2004: 8), vnímat jako „re-alokaci zdrojů z punitivních k terapeutickým, preventivním a vzdělávacím intervencím“ (ibid.), včetně např. dekriminlizace, či legalizace některých psychoaktivních látek, by mohlo vést k podstatnému snížení zdravotních rizik a dalšího harm-u spojeného s užíváním drog, což potvrzují převážně pozitivní výsledky využití některých harm reduction přístupů v Nizozemí, Švýcarsku, Kanadě, nebo Velké Británii (Riley-O’Hare 2000: 10-20).

V souvislosti s tzv. harm reduction přístupy je poté, jak uvádí Payan a Staudt (2013: 321), často zmiňován vliv vzdělávání a prevence na snižování popularity kouření, která jak autoři upozorňují, dosáhla v roce 2010 nejnižší úrovně od roku 1930. Akcentování přístupu harm reduction, a tedy například posílení role vzdělání a prevence ve vztahu k dalším psychoaktivním látkám, ke kterým by bylo přistupováno jako k alkoholu nebo kouření, by mohlo dle autorů vést k lépe financovanému a důkladnějšímu výzkumu stále relativně málo prozkoumaných oblastí závislosti a zvyků spojených s užíváním drog. Dle Payana a Staudt, například právě závislost může, dle řady autorů, ovlivňovat celá řada faktorů jako je „chudoba a nezaměstnanost, špatný duševní stav, sexuální nebo fyzické zneužívání nebo nezáměr, a nedostatek vzdělání a lékařské péče, včetně léčby duševních nemocí (protože lidé se ‘samo-léčí’ drogami a alkoholem)“ (ibid.). Intenzivnější výzkum těchto faktorů, by

poté dle autorů mohl vést k jejich pozitivní změně (blíže o faktorech ovlivňujících závislost, či spojených s a užíváním psychoaktivních látek viz Inciardi-Harrison 2000: xv-xvi).

Velice podobný, medicínsky-pragmatický přístup k drogové problematice zastává v rámci Spojených států i Národní asociace pro politiku veřejného zdraví Spojených států, která již v roce 1999 upozorňovala na to, že by „podpora zdravých životních stylů a prevence a léčby užívání drog měla mít nejvyšší prioritu“ (National Association for Public Health Policy 1999: 3). Asociace následně poukazuje na fakt, že „někteří jedinci užíváním drog způsobily samy sobě více problémů než vyřešili, je zodpovědností společnosti tyto problémy adresovat“ (ibid.) a „[...] porozumění integrace drog a jedinců do lidských komunit a ekosystému je zásadní“ (ibid.).

Zmíněné příklady užití opatření harm reduction poukazují na skutečnost, že žádná dystopie ani anarchie po jejich zavedení nenastala. Zároveň poté, jak upozorňuje Inciardi a Harrison (2000: xiv), a jak bylo již částečně zmíněno, přestože byla prokázána spojitost mezi užíváním psychoaktivních látek a „kriminálním chováním“, převážná většina těchto případů bývá spojena s drogami, nikoliv s širší kriminální aktivitou, tedy dalšími typy kriminální činnosti (ibid.: xv)

Odlišný přístup k psychoaktivním látkám ve Spojených státech by mohl mít vliv i na situaci v Mexiku a místní rozsáhlý obchod s psychoaktivními látkami, který je, jak již bylo zmiňováno, výrazným zdrojem vysokých finančních zisků mexických kriminálních organizací, a zároveň stimulován vysokou poptávkou po psychoaktivních látkách ve Spojených státech. Přes Mexiko do Spojených států, jak uvádí Caulkins a Sevigny (2013: 286), směřuje v současnosti většina psychoaktivních látek, při čemž největší podíl na zdejším trhu s psychoaktivními látkami má dle autorů kokain/crack (přibližně 2/3 podíl) a zbylou část (přibližně 1/3) tržního podílu poté představuje společně heroin, metamfetamin a marihuana. Největší zisky mají mexické organizace obchodující s drogami dle velmi hrubých odhadů, jak zmiňují autoři z kokainu, a následně z marihuany, heroinu, a metamfetaminu.

Dekriminalizace drog ve Spojených státech by dle Caulkinse a Sevingyho (2013: 288) sice znamenala „snížení či eliminování sankcí drogových uživatelů“, nicméně za stále pokračující „prohibice produkce a distribuce“ (ibid.) psychoaktivních látek. Omezení

sankcionování uživatelů by poté dle autorů pravděpodobně zvedlo poptávku po těchto látkách (ačkoliv soudě dle historických případů dekriminalizace marihuany dle autorů nikterak výrazně), a tak by i patrně zhoršilo situaci v zemích s výrazným podílem na obchodu s drogami. Ale například případ Portugalska, které dekriminalizovalo drogy již v roce 2000, poukazuje na to, že dekriminalizace drog může naopak vést i ke graduálnímu snižování poptávky drog (Ingraham 2015).

Legalizace psychoaktivních látek, by poté dle Caulkinse a Sauvignyho (ibid.: 289) na druhou stranu mohla mít velmi pozitivní vliv na dva z pravděpodobně nejvíce zásadních jevů spojených s ilegálním obchodem s drogami v Mexiku, tedy korupcí a násilím. I pokud by psychoaktivní látky byly výrazně zdaněny, jejich cena by dle autorů byla stále mnohem menší než za prohibičního režimu (ibid.: 289-290).

Dle Caulkinse a Sauvignyho (ibid.: 290) se poté v rámci mexického obchodu s drogami (a tedy například i bezpečnostní situaci v zemi) výrazně projeví „jakékoliv intervence“, které sníží poptávku po psychoaktivních látkách ve Spojených státech. Autoři dále dodávají, že konvenční způsoby snižování poptávky drog, jako jsou převažující programy zaměřené na prevenci užívání drog, ale i léčebné programy příliš dobře nefungují.

V posledních letech je poté patrná změna ve vztahu k převládajícímu prohibičnímu modelu a strategii války proti drogám, kdy na selhání tohoto modelu upozorňuje, případně usiluje o jeho změnu nejen řada vysokých politických představitelů (pravděpodobně nejvýznamnější platformu odpůrců války proti drogám a zastánců progresivní změny z řad významných politických představitelů ale např. i zástupců korporátní sféry představuje Globální komise drogové politiky [*Global Commission on Drug Policy*, GCDP]) včetně některých z jeho někdejších zastánců (v roce 2015 se např. Mexiku veřejně omluvil za válku proti drogám Bill Clinton [Ferner-Grim 2015]), ale například i některé mezinárodní organizace a řada neziskových a dalších organizací a představitelů občanské společnosti.

Selhání strategie války proti drogám uznala například Organizace Amerických států (OAS), která v roce 2013 vyjádřila svou podporu pro změnu prohibiční strategie (Bagley-Rosen 2015: 419). V reakci na násilí doprovázející strategii války proti drogám poté v roce 2012 v Mexiku vzniklo sociální hnutí *Movimiento por la Paz con Justicia y Dignidad* (Hnutí pro mír s právem a důstojností) básníka Javiera Sicilii. K založení hnutí básníka

vedla ztráta jeho syna a následně v Mexiku vzbudilo vysoký ohlas dalších mexických obyvatel postižených násilím války proti drogovým kartelům, kdy se některých z jeho protestů účastnilo více než 200,000 lidí (Farooq-Guy 2012). Hnutí usilovalo a přivedení pozornosti veřejnosti k tématu války proti drogám a změnu této strategie směrem k přístupu založeném na veřejném zdraví, kdy podíl na válce proti drogám v Mexiku měly dle hnutí i Spojené státy (Democracy Now! 2012). V průběhu roku 2012 se pod vedením Sicilii vydalo hnutí na protestní karavanovou pout' po Spojených státech (ibid.).

Zároveň poté prohibiční režim výrazně kritizuje i řada neziskových a dalších organizací a představitelů občanské společnosti. Řada států, včetně několika ve Spojených státech, již v současnosti legalizovala marihuanu.

7 Závěr

Představená diplomová práce měla za cíl zanalyzovat způsob, kterým se Spojené státy zapojily do boje proti obchodu s drogami na území Mexika v letech 1971-2015, v kontextu tzv. války proti drogám, optikou teoretických východisek kriticky-bezpečnostních přístupů velšské školy a mezinárodní politické sociologie, výrazně čerpající z tzv. pařížské školy a tzv. harm reduction přístupu. Práce se nesnažila analyzovat toto období kontinuálně, ale zaměřovala se na vybrané aspekty zapojení Spojených států do války proti drogám v oblasti Mexika, které měly pomoci zodpovědět stanovené výzkumné otázky.

Prohibicionisticky-restriktivní přístup k drogové problematice, který byl výrazně ovlivněný puritánskou morálkou a rasismem ve Spojených státech přelomu 19. a 20. století vyústil ve vznik drogově-prohibičního režimu uvnitř Spojených států, který byl následně za výrazného přispění Spojených států rozšířen i mezinárodně.

Eskalace tohoto protidrogového přístupu Spojených států, který se v sedmdesátých letech změnil v „drogovou válku“ se v této době začala velmi výrazně projevovat i mimo území Spojených států snahou o potlačení nabídky psychoaktivních látek na straně produkčních zemí. Velmi výrazným jevištěm války proti drogám se tak stalo i Mexiko, jehož role v rámci transportu, ale i produkce psychoaktivních látek (paradoxně za přispění zahraničních protidrogových aktivit Nixonovy administrativy), byla stále významnější; a které se tak v souladu v kontextu války proti drogám stalo výrazným předmětem pozornosti/zájmu Spojených států. Zintenzivnění boje Spojených států vůči drogové otázce mělo již od svého počátku na Mexiko, jeho obyvatelstvo, a vzájemný vztah obou zemí, podstatné konsekvence.

Z analyzovaných případů zapojení Spojených států do boje proti drogám v oblasti Mexika lze říci, že se Spojené státy podílely na válce proti drogám v oblasti Mexika zejména poskytováním vojenské techniky a materiálního zajištění (operace Kondor, iniciativa Mérida) a velmi podstatně i zprostředkováním výcviku specialistů v oblasti justičního a penálního systému a policejních a vojenských složek (první tři oblasti spadají do iniciativy Mérida, vojenský výcvik probíhal mimo iniciativu, kdy na univerzitách ve Spojených státech studovali například příslušníci mexických speciálních jednotek). Později

také Spojené státy vyvíjely na Mexiko ve vztahu k potlačování obchodu s drogami výrazný ekonomický nátlak (operace *Intercept*), a v souvislosti s obchodem s drogami, ale i „válkou proti teroru“, výrazně posílily vynucování práva a kontroly v oblasti mexické hranice.

Do války proti drogám je obecně zapojena celá řada vládních institucí a agentur Spojených států. Z analýzy vyplývá, že v otázce boje proti obchodu s drogami jsou nejvíce relevantní agentury CIA, DEA, a velmi podstatně pohraniční agentury *U.S. Customs* a *IRS*, které jsou od roku 2002 sjednoceny v rámci DHS. S přihlédnutím ke skutečnostem zmíněným v práci lze říci, že proti-drogová byrokracie tvoří podstatnou součást restriktivní protidrogové strategie Spojených států. Vzhledem k relativně velmi vysokým finančním prostředkům, které jsou potřebné pro zajištění funkce tohoto byrokratického aparátu a jednotlivých vládních agentur (např. DEA), je možné usuzovat, že je v zájmu těchto agentur zachování, případně reprodukce restriktivně-prohibičního přístupu k drogové problematice. Chování protidrogových právně-vynucovacích agentur lze dle mého názoru velice dobře chápat v kontextu konceptu sociálního pole, ale i teoretizování D. Biga a jeho *pole* „manažerů nejistoty“, kdy jednotliví aktéři usilují o zisk ekonomického a symbolického kapitálu v rámci určitého *pole* „války proti drogám“. Zároveň lze dle mého názoru usuzovat, že má toto *pole* i mezinárodní přesah (spolupráce s proti-drogovými právně-vynucovacími agenturami mimo Spojené státy, nebo zahraniční aktivity protidrogových agentur Spojených států). Tato práce se zabývala projevy angažování Spojených států v boji proti mexickému obchodu s drogami především na makroúrovni a podrobnou činností jednotlivých vládních agentur se tak do hloubky nezabývala. Výzkum agentur a *pole* protidrogových profesionálů, včetně jeho *doxy*, *habitu* a výzkumu (ne)bezpečnostních praktik aktérů tohoto pole, by však podle mého názoru mohl představovat velmi plodnou oblast dalšího výzkumu.

Aktivity, kterými se Spojené státy zapojily do boje proti obchodu s drogami ve sledovaném období, měly poté, přímo či nepřímo, často velmi negativní vliv na mexické obyvatelstvo. Zablokování hranice v rámci operace *Intercept* vedlo k výraznému omezení ekonomického obchodu, ale i jakéhokoliv běžného pohybu přes hranice. Výrazně militarizovaná operace *Kondor* poté například vedla k případům porušování lidských práv a represím rurálního obyvatelstva, pro které navíc často představovalo za tehdejší nepříznivé ekonomické situace ve velmi chudých rurálních částech Mexika pěstování „ilegálních“

plodin jednu z mála možností obživy. Převážně militarizovaná pomoc v rámci iniciativy Mérida poté podpořila „mexickou drogovou válku“ mexického prezidenta Calderona, která vedla k prudkému nárůstu násilí v zemi, a tak výrazně negativnímu dopadu na civilní mexické obyvatelstvo. Calderonova militarizovaná eskalace postupu proti drogovým kartelům poté vedla i k nárůstu počtu případů porušování lidských práv ze strany armády a dalších státních bezpečnostních složek.

Strategie pro potlačení obchodu s drogami výrazně podporované Spojenými státy (např. v rámci iniciativy Mérida), které se kromě jiného zaměřovaly například na eliminaci vůdčích představitelů organizací obchodujících s drogami, poté vedly k fragmentaci mexického obchodu s drogami a posílení rivality mezi drogovými organizacemi. To následně podpořilo nárůst násilí, a tak i negativní dopady na mexické obyvatelstvo.

Alternativu k prohibičnímu režimu, který se ukázal jako dlouhodobě nefunkční a který má mimo celé řady dalších negativních důsledků (zdravotní rizika, vysoká míra inkarcerace) v rámci Spojených států i výrazně negativní důsledky na mexické obyvatelstvo, představují přístupy k drogové problematice označované souhrnně jako harm reduction, které představují vysoce humánní přístup k drogové problematice a usilují o co nejvyšší možné snížení negativních dopadů na lidské jedince. Větší akcentování těchto přístupů ve Spojených státech by, kromě výrazného snížení újmy (*harm-u*), vyplývajícího z užívání těchto látek ve Spojených státech, v případě dekriminlizace či legalizace některých typů látek, mohlo znamenat i snížení podstatného zdroje příjmů kriminálních organizací v Mexiku, a tak i enormní míry násilí, které je spojeno s mexickým obchodem s drogami, a jež v posledních letech (z velké části i v důsledku jeho vládního militarizovaného potlačování) výrazně podepsalo na mexickém obyvatelstvu.

Větší prosazení přístupů harm reduction by tak dle mého názoru představovalo emancipatorní možnost a potenciálně výrazný krok na cestě k zajištění důstojnějšího života (tzv. přežití-plus) a tak i emancipaci mexického obyvatelstva ve smyslu velšské školy. Iniciátory a nositeli této změny mohou být (jak se již v současnosti prokazuje) členové lokální či globální občanské společnosti nebo sociální hnutí, jakým bylo například hnutí Javiera Sicilii.

8 Seznam zdrojů a literatury

Andreas, P. – Nadelmann, E. (2006). *Policing the globe. Criminalization and Crime Control in International Relations* (New York: Oxford University Press).

Andreas, P. (1996). U. S. - Mexico: Open markets, closed border. *Foreign Policy* 1996 (103), s. 51-69.

Andreas, P. (2009). *Border Games. Policing the U.S. Mexico Divide* (New York: Cornell University Press).

Andreas, P. (2013). *Smuggler nation. How illicit trade made America* (New York: Oxford University Press).

Antonio, R. J. (1981). Immanent Critique as the Core of Critical Theory: Its Origins and Developments in Hegel, Marx and Contemporary Thought. *The British Journal of Sociology* 32 (3), s. 330-345.

Astorga, L. – Shirk, D. A. (2010). Drug Trafficking Organizations and Counter-Drug Strategies in the U.S.-Mexican Context. In: Olson, E. L. – Shirk, D. A. – Selee, A., *Shared responsibility. u.s.-mexico policy options for confronting organized crime* (Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars), s. 31-62.

Astorga, L. (1999). Drug trafficking in Mexico: a first general assessment. *UNESCO*. (<http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001176/117644eo.pdf>, 17. 2. 2017), s. 1-35.

Bagley, B. M. – Rosen, J. D. – Kassab, H. S. (2015). Conclusion. In: Bagley, B. M. – Rosen, J. D. – Kassab, H. S., *Reconceptualizing Security in the Americas in the Twenty-First Century* (Maryland: Lexington Books), s. 323-328.

Balzacq, T. – Basaran, T. – Bigo, D. – Gutter, E.-P. – Olsson, Ch. (2010). Security Practices. *International Studies Encyclopaedia Online*, (<http://didierbigo.com/wp-content/uploads/2016/03/SecurityPractices2010.pdf>, 15. 2. 2017).

Basu, S. – Nunes, J. (2013). Security as emancipation. In: Shepherd, L. J. ed., *Critical Approaches to Security. An introduction to theories and methods* (New York: Routledge), s. 63-76.

Benson, B. L. – Rasmussen, D. W. – Sollars, D. L. (1995). Police bureaucracies, their incentives, and the war on drugs. *Public Choice* 83 (1), s. 21-45.

Bercher et al. (1972). The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs. *Shaffer Library of Drug Policy* (<http://www.druglibrary.org/schaffer/Library/studies/cu/cu59.html>, 14. 1. 2017).

Bertram et al. (1996). *Drug War Politics. The Price of Denial* (Berkeley: University of California Press Press).

Bigo, D. (2008). Globalized (in)security: the field and the ban-opticon. In: Bigo, D. – Tsoukala, A., *Terror, Insecurity and Liberty. Illiberal practices of liberal regimes after 9/11* (New York: Routledge), s. 10-48.

Bilgin, P. (2008). Critical Theory. In: Williams, P. D. ed., *Security Studies: An Introduction* (New York: Routledge), s. 89-102.

Booth, K. (2005). Critical Explorations. In: Booth, K. ed., *Critical Security Studies and World Politics* (London: Lynne Rienner), s. 1-18.

Booth, K. (2007). *Theory of World Security* (Cambridge: Cambridge University Press).

Boyum – Reuter (2005). *An Analytic Assessment of U. S. Drug Policy* (Jackson: AEI Press).

Browning, Ch. S. – McDonald, M. (2011). The Future of critical security studies: Ethics and the politics of security. *European Journal of International Relations* 19 (2), s. 235-255.

Carpenter, T. G. (2003). *Bad Neighbour Policy* (New York: Palgrave Macmillan).

Caulkins, J. P. – Sevigny E. L. (2013). The U.S. Causes but Cannot (or Will Not) Solve Mexico's Drug Problems. In: Payan, T. – Staudt K. – Kruszewski A. Z. eds, *A War that Can't Be Won. Binational Perspectives on the War on Drugs* (Tucson: The University of Arizona Press), s. 285-310.

Chabat, J. (2006). Mexico: The Security Challenge. *Institutional Repository CIDE*. (https://cide.repositorioinstitucional.mx/jspui/bitstream/1011/121/1/000068995_documento.pdf, 24. 1. 2017), s. 1-24.

Chabat, J. (2010). Combatting Drugs in Mexico under Calderon. The Inevitable War. *Institutional Repository CIDE*. (https://cide.repositorioinstitucional.mx/jspui/bitstream/1011/43/1/000103252_documento.pdf, 16. 2. 2017), s. 1-24.

Chepesiuk, R. (1999). *The War on Drugs: An International Encyclopedia* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

Collins et al. (2012). Current Status, Historical Highlights, and Basic Principles of Harm Reduction. In: Marlatt G. A. – Larimer M. E. – Witkiewitz K. eds, *Harm Reduction. Pragmatic Strategies for Managing High-Risk Behaviors* (New York: Guilford Press), s. 3-35.

Craig, R. (1980). Operation Condor: Mexico's Antidrug Campaign Enters a New Era. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 22 (3), s. 345-363.

Democracy Now! (2012). *Mexican Poet, Activist Javier Sicilia Brings Peace Caravan into U.S. to Condemn Deadly Drug War* (https://www.democracynow.org/2012/8/16/mexican_poet_activist_javier_sicilia_brings, 2. 4. 2017).

Duke, S. B. – Gross A. C. (1982). *Americas Longest War. Rethinking Our Tragic Crusade Against Drugs* (New York: Open Road).

Dunne, T. – Wheeler N. J. (2011). 'We the peoples': Contending discourses of security in human rights theory and practice. In: Chandler, D. – Hynek, N. eds, *Critical Perspectives on Human Security*, s. 13-27.

Erickson, P. G. et al. (1997). Introduction: The Search for Harm Reduction. In: Erickson, P. G. et al., *Harm Reduction: A New Direction for Drug Policies and Programs* (Toronto: University of Toronto Press Incorporated), s. 3-16.

Escohotado, A. (1996). *Stručné dějiny drog* (Praha: Volvox Globator).

Farooq, U. – Connor, G. (2012). The Movement for Peace and Justice in Mexico. *The Nation*. (<https://www.thenation.com/article/movement-peace-and-justice-mexico/>, 2. 4. 2017).

Felbab-Brown, V. (2014). Changing the Game or Dropping the Ball. Mexico's Security and Anti-Crime Strategy under President Enrique Peña Nieto. *The Brookings Institution*. (<https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/mexico-security-anti-crime-nieto-v2-felbabbrown.pdf>, 15. 3. 2017).

Ferner, M. – Grim, R. (2015). Bill Clinton Apologizes To Mexico For War On Drugs. *The Huffington Post*. (http://www.huffingtonpost.com/2015/02/13/bill-clinton-apology-drug-war-mexico_n_6680412.html, 28. 3. 2017).

Fierke, K. M. (2007). *Critical Approaches to International Security* (Cambridge: Polity Press).

Fondevila, G. – Quintana-Navarette, M. (2015). War Hypotheses: Drug Trafficking, Sovereignty and the Armed Forces in Mexico. *Bulletin of Latin American Research* 34 (4), s. 517-533.

González, F. E. (2009). Mexico's Drug Wars Get Brutal. *Current History* 108 (715), s. 72-76.

Goberman, L. A. (1974). *Operation Intercept. The Multiple Consequences of Public Policy* (New York: Pergamon Press).

Gotham, K. F. (2007). Critical theory and Kathrina. *City* 11 (1), s. 81-99.

Guzik, K. (2013). Security a la Mexicana: on the particularities of security governance in México's War on Crime. *Theory and Society* 42 (2), s. 161-167.

Heinle, K – Molzahn, C. – Shirk, D. A. (2015). Drug Violence in Mexico. Data and Analysis Through 2014. *Justice in Mexico*. (<https://justiceinmexico.org/wp-content/uploads/2015/04/2015-Drug-Violence-in-Mexico-final.pdf>, 3. 2. 2017), s. 1-45.

Human Rights Watch (2011). *Neither Rights Nor Security Killings, Torture, and Disappearances in Mexico's "War on Drugs"*

(<https://www.hrw.org/report/2011/11/09/neither-rights-nor-security/killings-torture-and-disappearances-mexicos-war-drugs#page>, 9. 3. 2017).

Inciardi J. A. – Harrison L. D. (2000). Introduction: The concept of Harm Reduction. In: Inciardi J. A. – Harrison L. D. eds., *Harm Reduction. National and International Practices* (London: Sage Publications), s. vii-xix.

Ingraham, Ch. (2015). Why hardly anyone dies from a drug overdose in Portugal. *The Washington Post*. (https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/06/05/why-hardly-anyone-dies-from-a-drug-overdose-in-portugal/?utm_term=.881bc58d532b, 24. 3. 2017).

Klein, A. – Day, M. – Harriot, A. (2004). Introduction. In: Klein, A. – Day, M. – Harriot, A., *Caribbean Drugs. From Criminalization to Harm Reduction* (London: Zed Books), s. 3-8.

Kozák, K. (2010). *Měkký podbřišek navěky. Důsledky asymetrie mezi Spojenými státy a Mexikem* (Praha: Dokořán).

Lozano-Vázquez, A. - Rebolledo Flores, J. (2015). In Search of the Mérida Initiative: From Antecedents to Practical Results. In: Bagley, B. M. – Rosen, J. D., *Drug Trafficking, Organized Crime, and Violence in the Americas Today* (Florida: University Press of Florida), s. 239-256.

Marion, N. E. – Oliver. W. M. et al. (2014). *Drugs in American Society. An Encyclopedia of History, Politics, Culture, and the Law* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

Marlatt, A. (1996). Harm reduction. Come As You Are. *Addictive Behaviors* 21 (6), s. 779-788.

Marlatt, G. A. – Witkiewitz, K. (2010). Update on Harm-Reduction Policy and Intervention Research. *The Annual Review of Clinical Psychology* 2010 (6), s. 591–606.

Martínez, R. Z. – Rosen, J. D. (2016). Has Obama Forgotten about Mexico? An Examination of Obama's Foreign Policy and U.S.-Mexico Bilateral Relations (2009–2015). In: Rosen, J. D. – Kassab, H. S., *The Obama Doctrine in the Americas Security in the Americas in the Twenty-First Century* (Maryland: Lexington Books), s. 113-136.

Medel, M. – Thoumi, F. E. (2014). Mexican Drug “Cartels“. In: Paoli, L. ed., *The Oxford Handbook of Organized Crime* (Oxford: Oxford University Press), s. 196-218.

Mercille, J. (2011). Violent Narco-Cartels or US Hegemony? The political economy of the ‘war on drugs’ in Mexico. *Third World Quarterly* 32 (9), s. 1637-1653.

Moloeznik, P. B. (2013). President Felipe Calderon's Strategy to Combat Organized Crime, In: Payan, T. – Staudt K. – Kruszewski A. Z. eds, *A War that Can't Be Won. Binational Perspectives on the War on Drugs* (Tucson: The University of Arizona Press), s. 65-91.

Musto, D. F. (1999). *The American Disease. Origins of Narcotic Control* (Oxford: Oxford University Press).

Musto, D. F. (1999). *The American Disease. Origins of Narcotic Control* (Oxford: Oxford University Press).

National Association for Public Health Policy (1999). A Public Health Approach to Mitigating the Negative Consequences of Illicit Drug Abuse. *Journal of Public Health Policy* 20 (3), s. 268-281.

Nixon, R. (1971). Remarks About an Intensified Program for Drug Abuse Prevention and Control. *The American presidency Project* (<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=3047>, 16. 1. 2017).

Nunes, João. (2012) Reclaiming the political: emancipation and critique in security studies. *Security Dialogue*, 43 (4), s. 345-361.

Olson, E. (2017). Charting a New Course: Policy Options for the Next Stage in U.S.-Mexico Relations. The Evolving Mérida Initiative and the Policy of Shared Responsibility in U.S.-Mexico Security Relations. *Woodrow Wilson International Center for Scholars* (https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/the_evolution_of_merida_initiative_and_the_policy_of_shared_responsibility_in_u.s.-mexico_security_relations_0.pdf, 22. 2. 2017), s. 1-25.

Payan, T. – Staudt, K. (2013). Conclusion: A War that Can't Be Won, In: Payan, T. – Staudt K. – Kruszewski A. Z. eds, *A War that Can't Be Won. Binational Perspectives on the War on Drugs* (Tucson: The University of Arizona Press), s. 311-330.

Payan, T. (2006). *The three u.s.-mexico border wars. Drugs, Immigration, and Homeland Security* (London: Praeger Security International).

Peoples, C. – Vaughan-Williams, N. (2010). *Critical Security Studies. An Intorduction* (New York: Routledge).

Pouliot, V. – Mérand, F. (2013). Bourdieu's concepts. In: Nissen, A. ed., *Bourdieu in International Relations* (New York: Routledge), s. 24-44.

Recio, G (2002). Drugs and Alcohol: US Prohibition and the Origins of the Drug Trade in Mexico, 1910-1930. *Journal of Latin American Studies* 34 (1), s. 21-42.

Reuter, P. – Ronfeldt, D. (1992). Quest for Integrity: The Mexican-US Drug Issue in the 1980s. *Journal of Interamerican Studies and World Affairs* 34 (3), s. 89-153.

Riley D. – O'Hare P. (2000). Harm Reduction: History, Definition, and Practice. In: Inciardi J. A. – Harrison L. D. eds., *Harm Reduction. National and International Practices* (London: Sage Publications), s. 1-26.

Růžička, M. – Vašát, P. (2011). Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole – kapitál – habitus. *Antropowebzin* 2011 (2), s. 129-133.

Rychnovská – Daniel (2015). Mezinárodní politická sociologie: výzkum praxe bezpečnosti. *Mezinárodní vztahy* 50 (1), s. 26-45.

Seelke, C. R. – Finklea, K. M. (2017). U.S.-Mexican Security Cooperation. The Mérida Initiative and Beyond. *Congressional Research Service*. 18. 1. 2017 (<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a528272.pdf>, 28. 2. 2017), s. 1-22.

Shepherd, L. J. (2013). Introduction: critical approaches to security in contemporary global politics. In: *Critical Approaches to Security. An introduction to theories and methods* (New York: Routledge), s. 1-8.

Shepherd, L. J. ed. (2013). *Critical Approaches to Security. An introduction to theories and methods* (Routledge: New York).

Shirk, D. A. (2011). *The Drug War in Mexico. Confronting a Shared Threat*. (New York: Council on Foreign Relations).

Stamnes, E. (2004). Critical security studies and the united nations preventive deployment in Macedonia. *International Peacekeeping* 11 (1), s. 161-168.

Stratfor (2005). *Mexico: Fox's Uphill Battle to Win the Drug War* (<https://www.stratfor.com/analysis/mexico-foxs-uphill-battle-win-drug-war>, 18. 1. 2017).

Taylor, A. (2012). Mexico's Drug War: 50,000 Dead in 6 Years. *The Atlantic*. (<https://www.theatlantic.com/photo/2012/05/mexicos-drug-war-50000-dead-in-6-years/100299/>, 25. 3. 2017).

Tekin, Y. (2015). The U.S. and Mexican Cooperation: The Merida Initiative And Beyond. *Pepperdine Policy Review* 8 (5), s. 1-12.

Toro, M. C. (1999). The Internationalization of Police: The DEA in Mexico. *The Journal of American History* 86 (2), s. 623-640.

U.S. Department of State (2016). *Merida Initiative* (<https://www.state.gov/j/inl/merida/>, 23. 2. 2017).

Walker, M. A. (2015). Borders, one-dimensionality, and illusion in the war on drugs. *Environment and Planning D: Society and Space* 33 (1), s. 84-100.

Watt, P. – Zepeda, R. (2012). *Drug War Mexico: Politics, Neoliberalism and Violence in the New Narcoeconomy* (London: Zed Books).

Woodrow Wilson International Center for Scholars (2012a). *Merida Initiative. Programme Description Reference Document. Mexican Security Cooperation Plan* (<https://mexicoinstitute.files.wordpress.com/2012/08/merida-initiative-part1.pdf>, 24. 2. 2017).

Woodrow Wilson International Center for Scholars (2012b). *Group III – Institution Building and Rule of Law* (<https://mexicoinstitute.files.wordpress.com/2012/08/merida-initiative-part2.pdf>, 24. 2. 2017).

Zarriello, E. – Gray, D. H. (2014). The War Against Public Enemy Number One: U.S. Miscalculations in Mexico's War on Drugs. *Global Security Studies* 5 (3), s. 1–11.

9 Resumé

This diploma thesis deals with the question of the United States involvement in the 'war on drugs' in Mexico in the years 1971-2015 using the theoretical basis of the Welsh School, International Political Sociology and harm reduction approach. The thesis is divided into two main parts. The first part of the thesis deals with introducing general theoretical bases of critical security studies (CSS), the Welsh school of CSS, International Political Sociology and the harm reduction approach. The analytical part deals with the development of the prohibition model of the US "war on drugs" approach and the various aspects of the United States' involvement in the war on drugs in Mexico within and (partly) even beyond the monitored period. Concurrently, this part of the thesis also focuses on the political and security developments in Mexico and the development of the Mexican drug trade. In the final part of the thesis, the implications of the United States' involvement in the war on drugs in Mexico are assessed and alternative approaches to drug issues based on the harm reduction approach are considered.